

Muqeddes Kitab

Tewrat 21-qisim

«Hékmet toplighuchi»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 21-qisim

«Hékmet toplighuchi»

Kirish söz

Hayatliqning ehmiyiti néme?

Oqurmenler aliddiki bu kitab «muqeddes yazmilar» ichidiki alahide kitablarining biri. Kitabning awwalqi jümliliri bizge uning yazghuchisining Sulayman padishah ikenlikini bildürudu. Mezkur kitab hayatning ehmiyitini izdesh toghrisida yézilghan; körünüşte u ümidsizlikke tolghan bir kitab — biwasite yaki yoshurun soallarni, jawabsız yaki «yérim jawabliq» soallarni soraydigan kitabtur. Toluq Muqeddes Kitabning türlüq qismiliri arisida belkim Xudadin qorqmaydighan «hazirqi zaman kishiliri» uni özige eng tonush, öz közqarishi we héssiyatliriga eng yiqin dep qarishi mumkin. Körünüşte kitab mutleq ümidsizlikke tolghan bir bayan bilen bashlinidu: **«Bimenilik üstige bimenilik! Bimenilik üstige bimenilik!** **Hemme ish bimenilikurl!**». «Mewjudiyetizm pelsepisi («éksisténtsializm» depmu atılıp, Fransiye peylasopi Zhon Pawil Satirning köz qarashlirida gewdilendürülgen) yéngi peyda bolghan» deydighan kishiler jezmen «Hékmet toplighuchi» dégen kitabni héch oqup baqmighanlardur. Israil padishahi Sulayman beshidin herxil sergizeshtlerni ötküzgen, köp tejribilerge érishken adem; u qurulush, yéza igilik, baghwenchilik, ilim-pen qatarlıq herxil sahelerde imkaniyetning bariche oylighanlirini yolga qoyup sinaydu, andin ötkür zéhnini ishqa sélip, uningdin qandaq muwapiq xulasilerni chiqarghili bolidighanliqi üstide oylinidu.

Hayatliqning ehmiyiti toghrisida chongqur izdengen, shundaqla xudasiz ötken hayattiki ishlarning bimenilikti toghrisida chongqur chüshenchige ige bolghan ademlerning ichide Sulaymandek küchlük kitab yazghudek bashqa bir adem bolmisa kérek. Uningda sharait, bayliq, Xuda teqdim qilghan alahide kalla-zéhin we danalıq, xelq'aralıq alaqiler we eng muhimi yéterlik waqt bar idi (chünki Xuda uni we uning padishahliqini aman-ésenlik bilen beriketligen). Uning üstige atisi Dawut peyghember Xudaning yaratqan möjizilirini we Uning ajayib muamilisini körgen intayin tejribilik kishi idi. Biraq hayatliqning ehmiyitini izdigüchilerning köpinchisige nisbeten mushundaq muwapiq sharaitlar esla bolmasliqi mumkin; xuddi Sulayman padishah özi éytqandek: **«Padishahtin kéyin turidighan adem néme qilalaydu — qilsimu alliqachan qilinghan ishlardin ibaret bolidu, xalasl!»** (12:2).

«Hékmet toplighuchi» dégen kitab toghruluq ishengüchiler ikki xil en'eniwy közqarashta bolup kelgen: —

Birinchi xil közqarashta, Sulayman padishah özi qoyghan tes soallargha bérildighan jawabni bilmeske salghan. Bundaq bolushi qesten, aqilliq bilen bolghandur. Uning muddiasi shuki, bu arqılıq oqurmenning diqqitini oylighanidi. Shuningdek u oqurmenlerge bir qatar «yérim xulase»ni qaldurudu; bumu uning qesten qilghini; u oqurmenlerni özi oylinip xulasige kelsun we shuning bilen Xudadin qorqsun dep ümid qilidu.

«Hékmet toplighuchi»

Ikkinci xil közqarashta, Sulayman padishah mezkur kitabni özining exlaqiy chüshkünleshkende yazghan. Shu sewebtin u sorighan soallarning jawabini özimu bilmeydu yaki bolmisa u eslide bu ishlar toghruluq özleshtürgen ötkür chüshenchilerdin mehrum bolghan. Biraq kitab Hemmige Qadir Bolghuchining pilan-iradisi we buyruqi bilen, Xudani dost tutmighan hayatning tolimu ehmiyetsilikige guwahchiliq bolsun dep yézilghan, shundaqla Muqeddes Kitab ichige élinghan. Kitabtiki «yérim xulasiler» eslide Sulaymanni téximu köp heqiqetke ýéteklishi kérek idi; biraq uning exlaqiy chüshkünleshkechke, shundaq bolmidi. Halbuki, Hemmige Qadir Bolghuchining hemme ishni bashqurghuchi qoli bilen mushu «yérim xulasiler» oqughan insanni oylinishqa, shuningdek Özidin qorquşhqa oyghitishning qorali bolushi üchün kitabda qaldurulghan.

Qaysi közqarash toghra bolushidin qet'iyezer, Xudaning kitabqa nisbeten meqset-muddiasi oxshashtur. Birinchi közqarash boyiche, Sulayman qayghu ichide bolup mushu jawabi bolmighan soallarni sorighan we yazghan waqtida heqiqeten ularning jawablarini bilmigen; biraq u yenila Xudaning mushu kitabni «yazghuchi qorali» idi. Ikkinci közqarash boyiche, u jawablarini chüshengen, biraq danaliq bilen jawabini bayan qilmighan. Bu chaghda u angliq halda Xudaning qorali bolghan bolidu. Ikki közqarashning birdinbir perqi shuki, u bolsimu, Xudaning angliq yaki angsiz qorali bolghanligidin ibaret, xalas. Özimiz ikkinchi pikirge mayilmiz, biraq emeliyet ikki pikirning otturisida bolushimu mumkin. «Qoshumche söz» imizde bu toghruluq yene toxtilimiz.

Xudadin qorquşhni «koniliq, qatmalliq, waqtı ötken» dep qaraydighan hazirqi zamandiki köpinche kishilerning köngli hayatning ehmiyetisizlikidin tolimu biaram bolup, chongqur qanaetsizlikte turmaqta. Bundaq halet dangliq fransuz ressam Gawgning hayatida dehshetlik halda roshen gewdilengenidi. «Hékmet toplighuchi» tek, u hayatining ehmiyitini izdep: «Qanche köp sergüzeshtlerni beshimdin ötküzsem shunche yaxshi» dégen muddiada bala-chaqilirini hem yurtini tashlap «Tinch Okyan»diki «Érem baghchisi» dek illiq we güzel Taxiti arılıgha seper qildi. Shu yerde u «Heqiqiy lezzetni tétip baqay» dep yerlik kishilerningkidek «iptidaiy turmush»ni ötküzüşke bashlıghan. Taxitilik bir ayal bilen bille turghan we uningdin bashqa nurghun qız-ayallar bilen ashna oynighan. Biraq u izdigen «chong lezzet» herdaim uningdin qéchip yúrgen. U «Qeyerdin? Qaysi? Qeyerge?» namliq eng axırqi resimni sizghan (u resimni herqaysi kitabxanidin tapqili bolidu). U resimde insanning hayatining herbir basquchigha, yeni «yash», «ottura yash» we «qéri» dégen bashquchigha közlep turghan alwastidek haywanlarni ozuq qılıdighan bir tapquşhni süretligen. U resimni siziq bolup özini öltürüwalghan.

«Hazirqi zaman kishiliri»ning «Hékmet toplighuchi» dégen kitabni qanchilik asan qobul qilalaydighanlıqi terjimanlardın birige addiy bir weqede müjessem boldı. Bu terjiman ichkiride bir xenzu Mesihiy ailining öyide méhman boluwatqanda bolghan ish. 1950-yilidin bashlap xéli uzunghiche, xenzu Mesihiy jamaetliride ibadet sorunlriga ishletküdek héchqandaq «medhiye naxsha» kitabchiliri yoq idi. Shu waqtarda Mesihiyler qolidiki Muqeddes Kitabtin (u waqtarda ularda Muqeddes Kitabmu bekla az idi) biwasite köp bab-ayetlerni naxshilargha aylandurghan. Terjimanni méhman qılghan xenzu ayal shundaq köp naxshilarını yadlap ögengenidi. Bir künü uning öyige ayal qoshnisi kirip qaldı. Qoshnisi Muqeddes Kitabni héch oqup baqmighan yaki Xuda toghruluq héchqandaq telim anglap baqmighanidi. Terjimanni heyranni qaldurghini shuki, oylimighan yerdin Mesihiy ayal öz qoshnisigha bir naxsha éytip bérishke bashlıdi. Naxshining ahangi intayin munqluq bolup, naxshining tékisti «Hékmet

«Hékmet toplighuchi»

toplighuchi»ning birinchi bab, 1-11-ayetliri idi. Terjiman: «Bu hesretlik naxsha qoshnisiga qandaq tesir körsiter?» dep oylap olturdi. Yene oylimigan yerdin qoshnisi közige yash yügürten halda: «Mana bizning hayatimizghu! Bu ajayib kitabmu néme?!» dep ketti. Kéyin u köp qétim kélip, étiqad yoli togruluq soridi. Xudaning «Hékmet toplighuchi» dégen kitabta bolghan muddiasi emelge ashuruldi; bu qoshnining diqqet-étibari qozghaldi we shuningdek téximu köp netijiler chiqtı.

Biz ibraniy tilidiki «Kohelet» dégen sözni «hayatliqqa hékmet toplighuchi», qisqartilghan shekilde «hékmet toplighuchi» dep terjime qilduq. Muqeddes Kitabta «kohelet» dégen bu söz intayin az uchraydu. Uning «toplighuchi», «yighthuchi» dégen menisi bar. U némini toplaydu, dégen mesilige kelsek, bezi alimplar: «ademlerni toplaydu» dep qarap «kohelet» dégenni «wez éytuchi» «telim berguchi» dep terjime qilghan. Bizning chüshenchimiz boyiche, bu söz belkim Sulaymanning öy-pikirlirini, xulasilirini retlep tertipke sélishini körsitishi mumkin. Shunga beziler «mutepakkur», «tepekkurchi» yaki «peylasop» dep terjime qilghan. Biz «kohelet» dégen sözning toluq menisi «pütün zéhnini yighip xulase chiqarghuchi, yekünlerni toplighuchi» dep qarap, «hayatliqqa hékmet toplighuchi» yaki qistartilghan «hékmet toplighuchi»ni muwapiq bir terjimişi dep oyliduq. «Hayatliqni xulasighuchi» yaki «xulasighuchi» dep terjime qilinishlarmu muwapiq bixil terjimişi bolalaydu.

«Qoshumche söz»imizde Sulaymanning «téyilip ketkenligi», uning hayat toghrisidiki chüshinishlirige bolghan rohiy cheklimiler, shuningdek uning bezi achquchluq bayanliri we u qoyghan soallargha Tewrattiki peyghemberlerning bergen jawabliri, shundaqla Injil qisimliridin alghan bezi jawablar üstide toxtilimiz. Mushu yerde biz peqet oqurmenga kitabtiki ikki «achquchluq ibare»ni körsetmekchimiz: —

1-ibare: «**Quyash astida**» (1:3 qatarliqlarda) yaki «**asmanlar astida**» (1:13 qatarliqlarda) — bu ibare kitabtiki asasiy nuqtinezerni yorutup bérifu. Bu kitab insaniy közqarashtin (Xudaning iradisi bilen) yézilghan. Kitabning mezmunini ibraniy peyghemberler qobul qilghan «**asmandin kelgen**» yaki «**asmanning yuqirisidin kelgen**» wehiyler togruluq bayanlar bilen sélishturushqa bolidu; yeni «Hékmet toplighuchi» dégen kitabta «**asmanning astidin**», — insanlardin bolghan közqarash bayan qilinghan; peyghemberlerning wehiyliри bolsa — hemmisi Perwerdigarning közqarishi boyiche, «asmanning yuqirisidin» kelgen.

Mesilen, «Ez.» 1:1 «**Asmanlar échilip, Xudanig alamet körünüşlirini kördüm**»;

Yaki Injil «Fil.» 3:20 «**Bizning puqraliqimiz bolsa ershtidur, biz del shu yerdin Nijatkarning chüshüshini intizarlıq bilen kütmektimiz. U bolsa Rebbimiz Eysa Mesihdур**».

«1Pét.» 1:12 «... bugünkü künde bu ishlar ershtin ewetilgen Muqeddes Rohning küchi bilen silerge xush xewerni yetküzgübeler arqliq ... jakarlandı. Hetta perishtilermu bu ishlarning tégi-tektini sepsélip chüshüniwélishqa telpünmekte».

Shunga, rosullar we peyghemberler qobul qilghan bu wehiyler bilen Sulaymanning «Hékmet toplighuchi»diki bayanliri bir-birige pütünley oxshimaydighan ikki közqarashtin éytighandur.

2-ibare: «**insanning barlıq künliride**» yaki «**sanaqliq künliride**» (2:3 qatarliqlar).

Kitabtiki tüp közqarash bu dunyadiki ishlargha qaritilghan. Kitabta ölümdin kényinki ishlar toghrisida nahayiti az sözlinidu we hetta ölümdin kényinmu hayat barmu? dep soraydu. Biz bunimu Xuda peyghemberlerge tapshurghan wehiyler bilen sélishtursaq bolidu: —

«Hékmet toplighuchi»

Dawut peyghember, «Zebur» 17:13-15: —

«Ornungdin turghaysen, i Perwerdigar,
Uning yolini tosup, yerge yeksan qilghaysen,
Jénimni rezil ademdin qutquzghin, qiliching bilen;
Méni qolung bilen kishilerdin,
Yeni mushu dewrdiki kishilerdin qutquzghin;
Ularning nésiwisi bolsa mushu dunyadiladur;
Sen ularning qarnini németliring bilen toldurisen;
Ularning köngli perzentliri bilen qandi,
Balilirigha bayliqlirini qalduridi.

Men bolsam, heqqaniqliqta yüzungge qarighuchi bolimen;
Oyghanhiniimda (qiymet künide), Séning didaringdin soyünimen!»

Rosul Pawlus, Injilda «2Kor.» 4:18: «Shunga biz köz bilen körgili bolidighan ishlargha emes, belki körülmes ishlargha köz tikimiz; chünki körülgen ishlar waqtılıq, emma körölmes ishlar mengülüktür» — deydu.

Biz terjime dawamida, «Hékmet toplighuchi»ni tetqiq qilghan menbeler ichidin, engliyelik alim we ibraniyshunas Dérlik Kidnérning «Hékmet toplighuchi» («Ékklesiastis») dégen kitabidin köp paydilanduq.

Biz kitabtiki herxil mezmunlarni töwendikidek tizip chiqtuq, buningdin oqurmenler «Hékmet toplighuchi»ning oylighan témilirini chüshinip ýeteleydu.

- 1:1-2 Kirish söz: mutleq bimenilik.
- 1:3-11 Tebietning bimenilikining süpetlinishi.
- 1:12-15 Muweppeqiyetning özi bimenilik.
- 1:16-18 Bilimni ashurushning özi bimenilik.
- 2:1-3 Lezzetni izdeshning bimenilik.
- 2:4-11 Bay bolushning bimenilik.
- 2:12-17 Danalıq exmiqaniliktin ewzel.
- 2:18-23 Ishleshke jan pida qilishning bimenilik.
- 2:12-26 Öz emgikidin huzur élish.
- 3:1-11 Hayatningmu özige chushluq pesli bar.
- 3:12-15 Bezi xulasiler.
- 3:16-4:3 Adaletsizlik, jebir-zulum mesilisi.
- 4:4-8 Riqabet we achküzlükning bimenilik.
- 4:9-12 Emgek méwisdin ortaq behriman bolush paydiliqtur.
- 4:13-16 Abruyning bimenilik.
- 5:1-7 Yéniklik bilen ichken qesemler.
- 5:8-9 Hökümetning chiriklishishi.
- 5:10-12 Achközlük.
- 5:13-17 «Bay bolay» dégüchi hayatlıqtin huzur alalmaydu.
- 5:18-20 Emgek méwisdin huzur élish.
- 6:1-9 Hemme adem hayatlıqtin huzur alalmaydu.
- 6:10-12 Hayattiki tasadipiylıqtin chiqqan bimenilikliri.
- 7:1-4 Hayat qisqa, ölümdin qachqili bolmaydu.

«Hékmet toplighuchi»

- 7:5-12 Danaliq we exmiqanilik toghruluq bezi hékmetler
7:13-14 Dana kishi Xudaning békitkenlirige boysunidu.
7:15-18 Xudaning adilliqi bezi ishlarda körünmeydu (1)
7:19-29 Héchkim heqqaniy bolmighachqa, danaliq zörürdur.
8:1-9 İnsanlar hakimiyet sürgende, danaliqning cheklikliki körünidu
8:10-14 Xudaning adilliqi bezi ishlarda körünmeydu (2)
8:15-17 Bezi xulasiler
9:1-6 Adem hamini ölidu
9:7-10 Hayat qisqa, uning huzurini etiwarlash kérek
9:11-12 Peyt we tasadipiylıq
10:9-13 Danaliq we exmiqanilik toghruluq bashqa bezi hékmetler
10:2-7 Hökümrənlarning exmiqanılıki ularning danaliqini yoqqa chiqiridu
10:8-15 Danaliq we exmiqanilik toghruluq bashqa bezi hékmetler
10:16-20 Exmeg hökümrənlər mesilisi
11:1-6 Kéléchekni bilmigechke, bugün tırışchanlıq körsətishke toghra kélédi
11:7-10 Hayatlıqtın huzur élish — Xudadin qorqush-eyminish ichide bolushi kérek
12:1-7 Qériliq we ölüm téz kélédighan bolghachqa, Xudadin qorq!
12:8-11 Xulase: «Hékmet toplighuchi»ning nesihiti danadur.
12:12-14 Axırkı xulase: «Xudadin eyminip-qorqup uning emrlirige emel qıl!»

.....

Hékmet toplighuchi

«Hemme ish bimeniliklur!»

1 ¹ Yérusalémada padishah bolghan, Dawutning oghli «Hékmet toplighuchi»ning sözliri: —
2 ² «Bimenilik üstige bimenilik!» — deydu «Hékmet toplighuchi» — «Bimenilik üstige bimenilik! Hemme ish bimeniliklur!».

3 Quyash astida tartqan jalaliridin insan néme paydigha érisher?.

4 Bir dewr ötidu, yene bir dewr kélidu;

Biraq yer-zémin menggüge dawam qilidu;

5 Kün chiqidu, kün patidu;

We chiqidaghan jaygha qarap yene aldirap mangidu.

6 Shamal jenubqa qarap soqidu;

Andin burulup shimalgħa qarap soqidu;

U aylinip-aylinip,

Herdaim öz aylanma yoligha qaytidu.

7 Barlıq deryalar déngizgħa qarap aqidu, biraq déngiz tolmaydu;

Deryalar qaysi jaygha aqqan bolsa,

Ular yene shu yerge qaytidu.

8 Barlıq ishlar japagħha tolghandur;

Uni éytip tügetküchi adem yoqtur;

Köz körüshtin,

Qulaq anglashtin hergiz toymaydu.

9 Bolghan ishlar yene bolidaghan ishlardur;

Qilghan ishlar yene qilinidu;

Quyash astida héchqandaq yéngiliq yoqtur.

10 «Mana, bu yéngi ish» dégili bolidaghan ish barmu?

U beribir bizdin burunqi dewrlerde alliqachan bolup ötken ishlardur.

11 Burunqi ishlar hazır héch eslenmeydu;

We kelgüside bolidaghan ishlarmu ulardin kényin yashaydighanlarning ésige héch kelmeydu.

1:1 «Hékmet toplighuchi» — yazghuchi özining Sulayman ikenlikini körsitudu. Bu nuqta 16-ayet, 2:7-ayet qatarlıqlarda ispatlinidu. Kitabning nami esliy ibranîyi tilida «Qohelet» déyildi, uning menisi: «toplighuchi» «retligħuchi» dégen menide bolup, biz uni «hékmet toplighuchi» (démek, «oy-pikirkerni retligħuchi») dep terjime qilduq. Beziler uni yene «Telim bergħuchi», «Wez ēytquchi» depmu terjime qilidu.

1:2 «Bimenilik üstige bimenilik!» — ibranîyi tilida «bimeniliklerning bimenilik!». Bu xuddi «Küylerning küy» «eng güzel küy» déyilgenge oxshashtur, «bimeniliklerning bimenilik» belkum «hayatlıq alemdə «eng bimenilik ishturl!»» dégenni bildürüşi mumkin.

1:2 Zeb. 62:9; 144:4

1:3 «Quyash astida» — bu «Hékmet toplighuchi»diki achquchlouq sözdur. Yazghuchining bayanlirining köpinchisi «asmandin (Xudadin) kelgen wehiy» bilen emes, belki «quyash astida» yaki «aptap asti»diki közqarash bilen éytigħan. U uesten shundaq köz-qarashni sözleydu. «Kirish sóz» we «qoshumche sóz»imiznimu körung.

1:3 Top. 2:22; 3:9

1:4 Zeb. 104:5

1:7 Ayup 38:8, 9, 10; Zeb. 104:8-10

1:9 Top. 3:15

1:11 «... kelgüside bolidaghan ishlarmu ulardin kényin yashaydighanlarning ésige héch kelmeydu» — démek, yéngi dewrde «yéngi» déyilgen bir ish chiqqan bolsa, shu ish emelyiette burunqi dewrlerde mewjut bolghan ishtur. Hazirqi dewrdikiler burunqi dewrlerni bilmeydu yaki untughan, bu ishni «yéngi» deydu.

«Hékmet toplighuchi»

Sulaymanning tejribisi

¹² Menki hékmet toplighuchi Yérusalémda Israilegha padishah bolghanmen; ¹³ Men danaliq bilen asmanlar astida barliq qilinghan ishlarni qétirqinip izdeshke köngül qoydum — Xulasem shuki, Xuda insan balilirining öz-özini bend qilip upritish üçhün, ulargha bu éghir japani teqdim qilgħan! ¹⁴ Men quyash astidiki barliq qilinghan ishlarni körüp chiqtim, — Mana, hemmisi bimenilik we shamalni qogħlighandek ishtin ibarettur.

¹⁵ Egrini tüz qilghili bolmas;

Kemni toluq dep sanighili bolmas..

¹⁶ Men öz könglümde oylinip: «Mana, men ulughlinip, mendin ilgiri Yérusalém üstige barliq höküm sürgenlerdin köp danaliqqa érishtim; méning könglüm nurghun danaliq we bilimge érishti» — dédim.

¹⁷ Shuning bilen danalıqni bilishke, shuningdek telwilik we exmiqanilikni bilip yéтишке köngül qoydum; mushu ishnimu shamal qogħlighandek ish dep bilip yettim. ¹⁸ Chünki danalıqning köp bolushi bilen azab-oqubetmu köp bolidu; bilimini köpeytükchining derd-elimimu köpiydu.

Tamashini tétip békish

2 ¹ Men könglümde: «Qéni, men özümge tamashining temini tétiħuzup baqimen; könglüm échilsun!» — dédim. Biraq mana, bumu bimeniliktūr.. ² Men külke-chaqchaqqqa «Telwilik!» we tamashigha «Uning zadi néme paydisi?» — dédim. ³ Könglümde öz bedinimni sharab bilen qandaq roħlandurghili bolidighanlıqını <danaliq bilen özümni yéteklichen halda> bilishke bérilip izdendim, shuningdek «sanaqliq künnliride insan balilirigha yaxshılıq yetküzidighan néme paydılıq ishlar bar?» dégen tüğünni yeshsem dep exmiqanilikni qandaq tutup yétișim kéreklikini intilip izdidi.

⁴ Men ulugh qurulushlarga kirishtim; özüm üçhün öylerni saldim; özüm üçhün üzümzarlarni tiktim; ⁵ Özüm üçhün shahane bagħ-bagħchilarni yasidim; ularda herxil méwe bériddi għan derexlerni tiktim; ⁶ Özüm üçhün ormandiki baraqsan derexlerni obdan sugħirish üçhün, kölcheklerni yasap chiqtim; ⁷ Qullargha we dédeklerge ige boldum; öyümde ulardin tughul-ghanlarmu méningki id; Yérusalémda mendin ilgiri bolghanlarning hemmisiningkidin köp mal-wararlar, qoy we kala padilirim bar boldi. ⁸ Öz-özümge altun-kümüşħlerni, padishahlar ning hem herqaysi ölkilerning herxil etiwarlıq alahide göherlirini yighthim; qiz-yigit naxshichilargħa hemde adem balilirining dilköyerlirige, yeni köpligen güzel kénizeklerge ige boldum..

⁹ Ulugh boldum, Yérusalémda mendin ilgiri bolghanlarning hemmisidin ziyyade ronaqaptim; shundaq bolghini bilen danalıqım mendin ketmidi. ¹⁰ Közlirime néme yaqqan bolsa, men shuni uningdin ayimidim; öz könglümge héchqandaq xushalliqni yaq démidim; chünki könglüm barliq ejrimdin shadlandi; mana, bular öz ejrimdin bolghan nésiwem id. ¹¹ Andin öz qolum ya-sighanlirining hemmisige, shundaqla singdürügen ejrimning netijsigie qarisam, mana, hemmisi bimenilik we shamalni qogħlighandek ish idi; bular quyash astidiki héch paydisi yoq ishlandur.

^{1:15} «... toluq dep sanighili bolmas» — démek, teminligili bolmas.

^{2:1} «könglüm échilsun» — bu ibarining bashqa bixil terjimi: «yaxshimu-yaxshi emesmu, körüp baqay».

^{2:1} Luqa 12:19

^{2:3} «Danaliq bilen özümni yéteklichen halda» — mushu ibarining menisi: «Bu ishlarning hemmiside u herdaim öz-özige diqqet qilip, qilghan ishlarning rast ehmiyiti bar-yoqluqini tekħshüretti» dégenlik bolushi mumkin. «exmiqanilikni ... tutup yétiș» — Sulaymanning «exmiqanilikni»ni «tutup yétiș»i bolsa hayatning ehmiyitini, ademge «yaxshılıq yetküzidighan ... paydılıq ishlar»ni tēpishqa tosalghu bolidighan birer sir barmu-yoqmu?» dégen mesilini tekħshürħu üçhün id.

^{2:8} «altun-kümüşħler» — ibraniy tilida: «kümüş-altunler».

^{2:9} «...shundaq bolghini bilen danalıqım mendin ketmidi» — 3-ayette déyiligidek, u yenila bu qilghan ishlarning rast ehmiyiti bar-yoqluqığha diqqet qilip, tekħshürüp yüretti.

«Hékmet toplighuchi»

¹² Andin zéhnimni yighip uni danaliqqa, telwilik we exmiqanilikke qarashqa qoydum; chünki padishahtin kényin turidigan adem néme qilalaydu? — qilsimu alliqachan qilinghan ishlar-din ibaret bolidu, xalas!. ¹³ Shuning bilen nur qarangghuluqtin ewzel bolghandek, danaliq-ning bigherezliktin ewzellikini körüp yettim.

¹⁴ Dana kishining közliri beshididur, exmeq bolsa qarangghuluqta mangidu; biraq ulargha oxshash birla ishning bolidghanlıqını chüshinip yettim. ¹⁵ Könglümde: «Exmeqke bolidighan ish mangimu oxshash bolidu; emdi ménинг shundaq dana bolushumning zadi néme paydisi?!» — dédim. Andin men könglümde: «Bu ishmu oxshashla bimeniliktur!» — dédim. ¹⁶ Chünki menggüge dana kishi exmeqke nisbeten héch artuq eslenmeydu; chünki kelgüsidi künler-de hemme ish alliqachan untilup kétidu; emdi dana kishi qandaq ölidu? — Exmeq kishi bilen bille! ¹⁷ Shunga men hayatqa öch boldum; chünki quyash astida qilinghan ishlar manga éghir kéletti; hemmisí bimenilik we shamalni qoghlighandek ish idi. ¹⁸ Shuningdek men quyash astidiki barlıq ejrimge öch boldum; chünki buni mendin kényin kelgen kishige qaldurmaslıqqa amalim yoq idi. ¹⁹ Uning dana yaki exmeq ikenlikini kim bilidu? U beribir men japalıq bilen singdürgen hemde danaliq bilen ada qilghan quyash astidiki barlıq ejrim üstige höküm süridu. Bumu bimeniliktur.

²⁰ Andin men rayimdin yandim, könglüm quyash astidiki japa tartqan barlıq ejrimdin ümid-szlinip ketti. ²¹ Chünki ejrini danaliq, bilim we ep bilen qilghan bir adem bar; biraq u ejrini uningha héch ishlimigen bashqa bırsining nésiwisi bolushqa qaldurushi kérek. Bumu bime-nilik we intayın achchiq kùlpettur. ²² Chünki insan quyash astida özini upritip, özining barlıq emgikidin we könglining intilishliridin némige ige bolidu? ²³ Chünki uning barlıq kùnlri aza-bliqtur, uning ejri gheshlikтур; hetta kékide uning köngli héch aram tapmaydu. Bumu bime-niliktur.

²⁴ Insan üçhün shuningdin bashqa yaxshi ish yoqki, u yéyishi, ichishi, öz jénini öz ejridin huzur aldurushidin ibarettur; buni Xudaning qolidindur, dep körüp yettim. ²⁵ Chünki uningsiz kim yéyelisun yaki bésip ishliyelisun?. ²⁶ Chünki u öz nezirige yaqidighan ademge danaliq, bilim we shadlıqni ata qilidu; biraq gunahkar ademge u mal-mülük yighip-topplashqa japalıq emgeknı bérifu, shuningdek u yighip-toplichinini Xudaning neziride yaxshi bolghangha tapshuridi-ghan qilidu. Bumu bimenilik we shamalni qoghlighandek ishtin ibarettur..

Hayat pesilliri

3 ¹ Herbir ishning muwapiq pesli bar, asmanlar astidiki hemme arzuning öz waqtimu bar;

² Tughulushning bir waqtı bar, ölüshningmu bir waqtı bar;

Tikish waqtı bar, tikilgenni söküsh waqtı bar;

³ Öltürüşh waqtı bar, saqaytish waqtı bar;

Buzush waqtı bar, qurush waqtı bar;

⁴ Yighlash waqtı bar, külüsh waqtı bar;

Matem tutush waqtı bar, ussul oynash waqtı bar;

^{2:12} Top. 1:17; 7:23

^{2:14} «...ulargha oxshash birla ishning bolidghanlıqi» — bu «birla ish» ölümnin démekchi.

^{2:22} Top. 1:3; 3:9

^{2:24} Top. 3:12, 22; 5:18; 8:15

^{2:25} «Chünki uningsiz kim yéyelisun yaki bésip ishliyelisun?» — bashqa ikki xil terjimisi: «Uningsiz kim yéyelisun yaki huzur alalısun?» yaki «Méningdin (Sulaymandın) bashqa kim yéyelisun, yaki bésip ishliyelisun?».

^{2:26} Ayup 27:16, 17; Pend. 28:8; Top. 3:13

^{3:1} «Herbir ishning muwapiq pesli bar, ... hemme arzuning öz waqtimu bar» — oqurmenler ishlarning «öz pesli» yaki «öz waqtı» dégenning «Xuda békitken waqtı»ni yaki bolmisa peqet «muwapiq, toghra kelgen waqtı»ni körsitudighanlıqını perq étishi kérek.

«Hékmet toplichuchi»

⁵ Tashlarni chöriwétish waqtı bar, tashlarni yighip-topplash waqtı bar;
Quchaqlash waqtı bar, quchaqlashtın özini tartıştı waqtı bar;
⁶ Izdesh waqtı bar, yoqalди dep waz kékish waqtimu bar;
⁷ Yirtish waqtı bar, tikish waqtı bar;
Süküt qélish waqtı bar, söz qılısh waqtı bar;
⁸ Söyüsh waqtı bar, nepretlinish waqtı bar;
Urush waqtı bar, tinchliq waqtı bar.

Insan Xuda békitken waqit-pesillerni bilmeydu

⁹ Ishligen öz ishliginidin néme payda alidu? ¹⁰ Men Xuda insan balilirığa yüklichen, ishlep japa tartıştı kérek bolghan ishni körgenmen. ¹¹ U herbir ishning waqtı kelgende güzel bolidighanlıqını békitken; u yene menggülüknı insanlarning könglige salghan; shunga, insan Xudanıng öz hayatığha bashtın axırghiche némini békitkenlikini bilip yetmestur.

¹² İnsanlarǵha hayatida shadlinish we yaxshılıq qilishtın bashqa ewzel ish yoq iken dep bilip yettim. ¹³ Shundaqla yene, herbir kishining yéyish-ichiishi, özining barlıq ejridin huzur élishi, mana bu Xudanıng sowghisidur.

¹⁴ Xudanıng qilghanlırinıng hemmisi bolsa, menggülük bolidu, dep bilimen; uningha héch-nersini qoshushqa we uningdin héchnersini éliwétishke bolmaydu; Xudanıng ularnı qilghanlırinıng sewebi insanni Özidin eymindürüştür. ¹⁵ Hazır bolghanlırı ötkendimu bolghandur; kelgüside bolidighan ish alliqachan bolghandur; Xuda ötken ishlarnı soraydu..

Adaletsiz ishlar

¹⁶ Men quyash astida yene shu ishni kördümki — soraq ornida, shu yerde hélihem rezillik turıdu; heqqaniyliq turush kérek bolghan jayda, mana rezillik turıdu! ¹⁷ Men könglümde: «Xuda heqqaniy hem rezil ademni soraqqa tartıdu; chünki herbir arzu-meqset we herbir ishning öz waqtı bar» — dédim.

¹⁸ Men könglümde: — Bundaq bolushi insan balilirining sewebidindur; Xuda ularnı sinimaqchi, bu ishlar ular özlerinige peqet haywanlarǵha oxshash ikenlikini körüshi üçün bolghan, dep oylidim. ¹⁹ Chünki insan balilirining bésigha kéléidighini haywanlarǵhimı kéléidu, ularning körídighini oxshashla birla nepes bardur. Insanning haywanlardıń héch artuqchılıqi yoq; chünki hemme ish bimeniliktur. ²⁰ Ularning hemmisi bir jaygha barıdu; hemmisi topa-changdin chiqqan, hemmisi topa-changgha qayıdı. ²¹ Kim adem balilirining rohini bilidu? U yuqırıgha chiqqamdu, buni kim bilidu? Haywanlarning rohi, u yer téğige chüshemdu, kim bilidu?

²² Shuning bilen men insanning öz ejridin huzurlinishidin artıq ish yoqtur, dep kördum; chünki mana, bu uning nésiwisidur; chünki uni özidin kényin bolidighan ishlarnı körüşhke kim élip kéléidu?

^{3:5} 1Kor. 7:5

^{3:9} Top. 1:3

^{3:11} «U herbir ishning waqtı kelgende güzel bolidighanlıqını békitken...» — bu ayet intayın muhim. Xuda insanlarǵha, könglide hayatının menggülü ehmiyitini sézishnı ata qılghan. Biraq öz gunahlırı tüpeylidin, insanlar buning ehmiyitining zadi néme ikenlikini, Xudanıng özürlü üçün békitken pilanıning waqtı-saetlirini bilip yetmeydu. «Qoshumche söz»ımızde uning üstide toxtilimiz.

^{3:15} «Xuda ötken ishlarnı soraydu» — «soraydu» dégenning ibraniy tilidiki bashqa menisi «izdeydu», «Ötken ishlarnı soraydu» dégenning menisi: «Xuda ötken ishlarnı stirşürtürüp ademlerdin hesab alıdu» dégenlik bolsa kérek.

-Bashqa bixıl terjimisi: «Xuda ötken ishlarnı yene bolghuzidu».

^{3:20} Yar. 3:19

«Hékmet toplighuchi»

Jebir-zulumgha qarash

4¹ Andin men qaytidin zéhnimni yighip quyash astida daim boluwatqan barliq zorluq-zumbuluqni kördüm; mana, ézilgenlerning köz yashlir! Ulargha héch teselli bergüchi yoq idi; ularni ezgenlerning küchlük yönchüki bar idı, biraq ézilgenlerge héch teselli bergüchi yoq idi. ² Shunga men alliqachan ölüp ketken ölgüchilerni téxi hayat bolghan tiriklerdin üstün dep teriplidim; ³ shundaqla bu ikki xil kishilerdin bextlikli téxi apiride bolmigan kishidur; chünki u quyash astida qilinghan yamanlıqlarnı héch körüp baqmighan.

Reqiblikning bimenilikti

⁴ Andin men barliq ejir we barliq xizmetning utuqliridin shuni körüp yettimki, u insanning yéqinini körelmeslikidin bolidu. Bumu bimenilik we Shamalni qoghlighandek ishtur.

⁵ Exmeg qol qoshturup, öz göshini yeedu.

⁶ Japa chékip shamalni qoghlap ochumini toshquzimen dégendifin, changgilini toshquzup xatir-jemlikte bolush eladur.

Achközlükning türkiside ishlesh

⁷ Men yene zéhnimni yighip, quyash astidiki bir bimenilikni kördüm; ⁸ birsi yalghuz, tikendek bolsimu, shundaqla ne oghli ne aka-ukisi bolmisimu — biraq uning japasining axiri bolmaydu, uning közi baylqlargha toymaydu. U: «Men bundaq japaliq ishlep, jénimdin zadi kimge yaxshiliq qaldurimen?» — dégenni sorimaydu. Bumu bimenilik we éghir jepadin ibarettur.

Hemrahliq

⁹ İkki birdin yaxshidur; chünki ikki bolsa emgikidin yaxshi in'am alidu. ¹⁰ Yiqilip ketse, birsi hemrahini yölep kötüridü; biraq yalghuz halette yiqilip ketse, yöligüdek bashqa birsi yoq bolsa, bu kishining haligha way!

¹¹ Yene, ikkisi bille yatsa, bir-birini illitidu; lékin birsi yalghuz yatsa qandaq illitilsun? ¹² Yene, biraw yalghuz bir ademni yéngiwalghan bolsa, ikkisi uningga taqabil turalaydu; shuningdek üch qat arghamcha asan üzülmes.

Inawetning bihudiliki

¹³ Kembeghel emma aqil yigit yene nesihetning etiwarini qilmaydigan qéri exmeg padishah-tin yaxshidur; ¹⁴ Chünki gerche u bu padishahning padishahliqidə kembeghel bolup tughulghan bolsimu, u zindandin textke olturushqa chiqtı.

¹⁵ Men quyash astidiki barliq tiriklerning ashu ikkinchini, yeni padishahning ornini basquchini, shu yigitni qollaydighanlıqını kördüm. ¹⁶ Barliq xelq, yeni ularning aldida turghan barliq puqralar sanaqsız bolsimu, biraq ulardin kényikiler yigittinmu razi bolmaydu; bumu bimenilik we shamalni qoghlighandek ishtur.

^{4:1} «Ularnı ezgenlerning küchlük yönchüki bar idı» — bashqa bixil terjimi: «Ularnı egzüchiler terepte küch bar idı».

^{4:5} Pend. 6:10; 24:33

^{4:6} «Japa chékip Shamalni qoghlap ochumini toshquzimen dégendifin, changgilini toshquzup xatirjemlikte bolush eladur» — 4-ayette menpeet-abrūy izdeshning bimenilik körsitilidü; 5-ayette «Héchnéme qilmaymen, paydisi yoq» dégen hurunluq pozitsiyini eyibleydu: 6-ayette bu ikki yolning otturidiki durus yolni körsitilidü.

^{4:8} «Birsi yalghuz, tikendek bolsimu, ...» — ibrany tilida «Birsi yalghuz, ikkinchisi (ikkinchi adem) yoq bolghan halda bolsimu,...». «U: «Men bundaq japaliq ishlep, jénimdin zadi kimge yaxshiliq qaldurimen?» — dégenni sorimaydu» — bezi bashqa terjimelerde: «U: «Men zadi kim üçhün japaliq ishlep, öz jénimdin yaxshiliqni qaldurimen?» — dep ökünidü» dep oqıldı.

^{4:14} «Gerche u bu padishahning padishahliqidə kembeghel bolup tughulghan bolsimu,...» — bu ayetning qaysi gewdilik ehwalni körsetkenlikli hazır bizge éniq emes.

^{4:16} «...yenı ularning aldida turghan barliq puqralar» — «ular» dégen kim? Belki birinchi «qéri» padishah we uningdin kényin textke olтурghan yigitni körsitishi mumkin. «barliq puqralar sanaqsız bolsimu, biraq ulardin kényikiler yigittinmu

«Hékmet topaghuchi»

Nesihet – bashqılargha ixlasmen körünüşke tirishishtin hézi bol

5¹ Xudanıng öyige barghanda, awaylap yürgin; exmeqlerche qurbanlıqlarnı sunush üçhün emes, belki anglap boysunush üçhün yéqinlashqın; chünki exmeqler rezillik qiliwatqını bilmeydu. ² Aghzingni yéniklik bilen achma; könglüng Xuda aldida birnémimi éytışqa aldiirmisun; chünki Xuda ershlerde, sen yer yüzididursen; shunga sözliring az bolsun. ³ Chünki ish köp bolsa chüshmu köp bolghandek, gep köp bolsa, exmeqning gépi bolup qalidu.

⁴ Xudagha qesem ichseng, uni ada qilishni kéchiktürme; chünki U exmeqlerden huzur almaydu; shunga qesiminingni ada qilgħin. ⁵ Qesem ichip ada qilmighthandin köre, qesem ichmesliking tüzükter. ⁶ Aghzing téningni gunahning ixtiyarigha qoyuwetmisun; perishte aldida: «Xata sözlep sal-dim» déme; némishqa Xuda gépingdin ghezeplinip qolliring yasighanni halak qildi? ⁷ Chünki chüsh köp bolsa bimenilikmu köp bolidu; gep köp bolsimu oxshashtur; shunga, Xudadin qorqqinl.

Nepisi yaman mensepdarlar

⁸ Sen namratlarning ézilgenlikini yaki yerlik mensepdarlarlarning heq-adaletni zorawanlarче qayrip qoyghanlıqını körseng, bu ishlardin heyran qalma; chünki mensepdardin yuqiri yene birsi közlimekte; we ulardinmu yuqirisimu bardur. ⁹ Biraq némila bolmisun yer-tupraq hemme ademge paydiliqtur; hetta padishahning özimu yer-tupraqqa tayinidu.

Pul

¹⁰ Kümüşhke amraq kümüşhke qanmas, bayliqlargha amraq öz kirimige qanmas; bumu bimenilikturn. ¹¹ Mal-mülük köpeyse, ularni yégüchilermu köpiyidu; mal igisige ularni közlep, ulardin huzur élishtin bashqa néme paydisi bolsun?

¹² Az yésun, köp yésun, emgekchining uyqusı tatliqtur; biraq bayning toqluqi uni uxlatmas..

Bayliqlargha baghlıq yene bir bimenilik

¹³ Men quyash astida zor bir külpetni kördüm — u bolsimu, igisi özige ziyan yetküzidighan bayliq-larnı toplashtur; ¹⁴ shuningdek, uning bayliqlırı balayı'pet tüpeylidin yoqlılıshından ibarettur. Undaq ademning bir oghlı bolsa, oghlining qolığa qaldurghudek héchnémisi yoq bo-

razi bolmaydu — Sulayman melum bir misal toghruluq sözlewatidu. Bu «qéri padishah» Saul padishahqa, «yash yigit» Dawut padishahqa oxshitilidu; biraq del ularning özini körsetmeydu (Dawut zindanda yatmighan). Gepning poskallisi shuki, yurtning pikri tayanchisizdur; ikkinchi padishah peqet bir mezgilla qarshi élindi, biraq xelq tézla uningdin yüz örüp, uning töhpisini untup, uni qollimidi. Bu bir bimenilik!

5:1 «...exmeqlerche qurbanlıqları sunush üçhün emes, belki anglap boysunush üçhün yéqinlashqın» — bu nesihetning menisi qurbanlıqlar yaxşı emes, dégenlik emes, elwette; peqet qurbanlıqni exmeqlerche, bimene sunmaslıq kerek, dégenlikturn.

5:3 «...gep köp bolsa, exmeqning gépi bolup qalidu» — bu sözlerde közde tutulghını belkim exmeqlerning bihude qesem ichidighanlıqı bolushi mumkin.

5:4 Chöl. 30:3; Qan. 23:20

5:5 Qan. 23:20, 21

5:6 «perishte aldida» — qaysi perishte? «Perwerdigarning Perishtisi» bolushi kerek. Ibraniy tilida «elchi» we «perishte» dégenler bir söz bilenla ipadilinidu. Kahin hem perishte Xudanıng «elchi»sidur («Mal.» 2:7ni körung).

5:7 Pend. 10:19

5:8 «Sen namratlarning ézilgenlikini ... körseng, bu ishlardin heyran qalma;» — Sulayman padishah özü adil padishah bolghını bilen, uning tówendiki qatlammu-qatlam yerlik mensepdarlarlarning chiriklishishini tizginliyelishi chekliktur.

5:9 «Biraq némila bolmisun yer-tupraq hemme ademge paydiliqtur; hetta padishahning özumu yer-tupraqqa tayinidu» — ibarany tilida bu ayetni chüshinishi tes. Biziñningče Sulayman ademming diqitini hökmetning chirikliship ketkenlikige emes, belki eng muhimiga, yeni Xudanıng yaxshılıqi (tupraqtiki ziraetler arqliq bolghan yaxshılıqi)gha qaratmaqçı. Bashqa bixril terjimişi: «Biraq omumeni qılıp éýtqanda, özü tériqchılıq qılıdighan padishah zémingga paydiliqtur». Bu terjimiñ menisi: «Zéminni bashquridighan birsi bolsa (bulupmu padishah özü tériqchılıqni chüshense), bu beribir hökümsetsizliktin, galaymığanlıqlıqtın, hakimiyyetsizliktin yaxşılıq» dégenlik. Oqurmenler bashqa terjimlerinü umchrishiti mumkin.

5:12 «...biraq bayning toqluqi uni uxlatmas» — «bayning toqluqi» belkim ikki bisliq söz bolup: (1) uning bayliqidin ensireshli; (2) ziyağe köp tamaq yep, hezim bolmaslıqını körsitishi mumkin.

«Hékmet toplighuchi»

lidu. ¹⁵ U apisining qorsiqidin yalingach chiqip, ketkendimu yalingach péti kétidu; u özining japaliq emgikidin qoligha alghudek héchnémini épketelmeleydu. ¹⁶ Mana bumu éghir elemlik ish; chünki u qandaq kelgen bolsa, yene shundaq kétidu; emdi uning shamalgha érishish üchün emgek qilghinining néme paydisi? ¹⁷ Uning barlıq künliride yep-ichkini qaranghuluqta bolup, ghesqliki, késelliki we xapiliqi köp bolidu.

Emgekning méwisdin huzur élish

¹⁸ Mana némining yaramılıq we güzel ikenlikini kördüm — u bolsimu, insanning Xuda uning-gha teqdim qilghan ömrining herbir künliride yéyish, ichish we quyash astidiki barlıq mé-hnitidin huzur élishtur; chünki bu uning nésiwisidur. ¹⁹ Xuda herbirsini bayliqlarilha, mal-dunyagha ige bolushqa, shuningdek ulardin yéyishke, öz rizqini qobul qilishqa, öz emgikidin huzur élishqa muyesser qilghan bolsa — mana bular Xudanıng sowghitidur. ²⁰ Chünki u ömridiki téz ötidighan künliri üstide köp oylanmaydu; chünki Xuda uni könglining shadlıqli bilen bend qilidu.

Hemme adem hayatning lezzitini tétiyalmaydu

6 ¹ Quyash astida bir yaman ishni kördüm; u ish ademler arısida köp körülidu — ² Xuda birsige bayliqlar, mal-dunya we izzet-hörmət teqsim qıldı, shuning bilen uning öz köngli xalighinidin héchnersisi kem bolmidi; biraq Xuda uninggha bulardin huzur élishqa muyesser qilmidi, belki yat bir adem ulardin huzur alidu; mana bu bimenilik we éghir azabtur. ³ Birsi yüz bala körüp köp yil yashishi mumkin; biraq uning yil-künliri shunchilik köp bolsimu, uning jeni bextni körmise, hetta górnı körmigen bolsimu, tughlup chachrap ketken bowaq uningdin ewzeldur deymen. ⁴ Chünki chachrighan bala bimenilik bilen kélidu, qaranghuluqta kétidu, qaranghuluq uning ismini qaplaydu; ⁵ U künnimü körmigen, bilmigen; biraq héch bol-mighthanda u birinchisige nisbeten aram tapqandur..

⁶ Berheq, héliqi kishi hetta ikki hesse ming yil yashighan bolsimu, biraq bextni körmise, ewhali oxshashtur — herbir kishi oxhash bir jaygha baridu emesmu?

Jawabsız soallar

⁷ Ademning tartqan barlıq japasi öz aghzi üchündür; biraq uning ishtihasi hergiz qanmaydu. ⁸ Shundaqtı dana kishining exmeqtin néme artuqchılıqı bolsun? Namrat kishi bashqılar aldida qandaq méngishni bilgen bolsimu, uning néme paydisi bolsun? ⁹ Közning körüşü arzu-hewe-snинг уян-буян ўрұшынан езделдір. Бұндағы qilishmu bimenilik we shamalni qoghlighan-dek ishtur. ¹⁰ Ötüp ketken ishlarning bolsa alliqachan nami béktilip atalghan; insanning néme ikenlikimu ayan bolghan; shunga insanning özidin qudretlik bolghuchi bilen qarshilishishiga bolmaydu..

¹¹ Chünki gep qanche köp bolsa, bimenilik shunche köp bolidu; buning insangha néme paydisi?.

¹² Chünki insanning ömride, yeni uning sayidek tézla ötidighan menisiz ömridiki barlıq kün-

5:15 Zeb. 49:17-20

5:18 Top. 2:10, 24; 3:12, 22; 9:7; 11:9

6:3 «hetta górnı körmigen bolsimu,...» — démek, u ölmeydu. Bashqa birxil terjimişi: «we yaki depne qilinmigraph bolsa,...».

6:5 Ayup 3:16; Zeb. 58:7-8

6:10 «Ötüp ketken ishlarning ... alliqachan nami béktilip atalghan» — menisi herbir ish aldin'ala Xuda teripidin béktililgen bolsa kérek. «Insanning néme ikenlikimu ayan bolghan» — bashqa birxil terjimişi: «Insanning néme ikenlikimu bilingen (démek, Xuda teripidin)» (shunga uning bilen qarshilishish bihudilikтур). Biraq ayetni insanning ajız bende ikenlikini tekitleydu, dep qaraymiz.

6:11 «Chünki gep qanche köp bolsa,...» — mushu yerde «gep» insanning Xuda bilen qarshilishidighan geplirini körsetse kérek. Bashqa birxil terjimişi: «chünki bihudilikni köpeytidighan ishlar köptür...»

«Hékmet toplichuchi»

liride uningha némining paydiliq ikenlikini kim bilsun? Chünki insangha u ketkendin kényin quyash astida néme ishning bolidighanlıqını kim dep bérélisun?

Yene birqanche hékmet we pakitlar – pakitlарgha yüzlinish kérek!

7¹ Yaxshi nam-abroy qimmetlik tutiyadin ewzel; ademning ölüsh küni tughulush künidin ewzeldur.

2 Matem tutush ölige bérish ziyapet-toy ölige bérishtin ewzel; chünki ashu yerde insanning aqiwiti ayan qilinidu; tirik bolghanlar buni könglige püküshi kérek.

3 Gheshlik külükidin ewzeldur; chünki chirayning perishanlıqı bilen qelb yaxshilinidu.

4 Dana kishining qelbi matem tutush öyide, biraq exmeqning qelbi tamashining öyididur.

5 Exmeqlerning naxshisini anglighandin köre, dana kishining tenbihini anglighin; **6** Chünki exmeqning külkisi qazan astidiki yantaqlarning paraslishidek, xalas; bumu bimeniliktur.

Insanning qoldin kéléidighin chekliktur

7 Jebir-zulum dana ademni nadangha aylanduridu,

Para bolsa qelbni halak qilidu.

8 Ishning ayighi beshidin ewzel;

Sewr-taqetlik roh tekebur rohtin ewzeldur.

9 Rohingga xapa bolushqa aldirima;

Chünki xapılıq exmeqlerning baghrida qonup yatidu.

10 «Némishqa burunqi künler hazırlıq künlerdin ewzel?» — déme; chünki séning bundaq sori-ghining danalıqtin emes.

Danalıqning ewzelliki

11 Danalıq mirasqa oxshash yaxshi ish, quyash nuri körgüchilerge paydiliqtur. **12** Chünki danalıq pul panah bolghandek, panah bolidu; biraq danalıqning ewzelliki shuki, u öz igilirini hayatqa érishtürüridu.

13 Xudaning qilghanlarını oylap kör; chünki U egri qilghanni kim tüz qilalisun?

14 Awat künide huzur al; we yaman künidimu shuni oylap kör: — Xuda ularning birini, shundaqla yene birinimu teng yaratqandur; shuning bilen insan özi ketkendin kényin bolidighan ishlarnı bilip ýetelmeydu.

«Quyash astidiki» danalıq

15 Men buning hemmisini bimene künlirimde körüp yettim; heqqani bir ademning öz heqqaniqliqi bilen yoqılıp ketkenlikini kördüm, shuningdek rezil bir ademning öz rezilliki bilen ömərini uzaratqanlıqını kördüm. **16** Özüngni dep heddidin ziyyade heqqanı bolma; we özüngni dep heddidin ziyyade dana bolma; sen öz-özüngni alaqzade qılmaqchimusen? **17** Özüngni dep heddi-

6:12 Top. 8:7; Zeb. 144:4; Yaq. 4:13, 14

7:1 Pend. 22:1

7:2 Yuh. 11:31

7:5 Pend. 13:18; 15:31, 32

7:6 «qazan astidiki yantaqlarning paraslishidek...» — yantaqning köygen chaghdíki awazı küchlük, biraq tepti intayın qısqa.

7:6 Zeb. 58:9

7:7 «Jebir-zulum dana ademni nadangha aylanduridu,...» — jebir-zulum yürgütgen dana kishi özini aq-qarını perq ételmeýdighan nadan qılıdu. Başqa bixıl terjimi: «Jebir-zulum yürgütguchi dana kishini sarang qılıdu, para bolsa uni telwe qılıdu».

7:16 «Özüngni dep heddidin ziyyade heqqanı bolma; we özüngni dep heddidin ziyyade dana bolma;...» — Sulaymanning mushu gépidin héchkim: «Heqqaniqliqning «artuq», «heddidin ziyyade» deydiqhan derijisi bolidu» dep oylimisa kérek.

«Hékmet toplighuchi»

din ziyade rezil bolma, yaki exmeq bolma; öz ejiling toshmay turup ölmekchimusen?¹⁸ Shunga, bu agahni ching tut, shuningdin u agahnimu qolungdin bermigining yaxshi; chünki Xudadin qorqidighan kishi her ikkisi bilen utuqluq bolidu.

Ademler gunahkar bolghachqa, danaliq nahayiti zörürdур

¹⁹ Danaliq dana kishini bir sheherni bashquridighan on hökümrandin ziyade küchlük qilidu.

²⁰ Berheq, yer yüzide daim méhribanlıq yürgüzidighan, gunah sadir qilmaydighan heqqaniy adem yoqtur..

²¹ Yene, xeqlerner hemmila gep-sözlirige anche diqqet qilip ketme; bolmisa, öz xizmetkaringning sanga lenet oqughanlıqını anglap qélishing mumkin. ²² Chünki könglüngde, özüngningmu shuningha oxshash bashqılargha köp qétim lenet qilghanlıqını obdan bilisen.

Insanning danaliqining cheklikliki

²³ Bularning hemmisini danaliq bilen sinap baqtım; men: «Dana bolimen» désemmu, emma u mendin yiraq idi. ²⁴ Barlıq yüz bergen ishlar bolsa eqlimizdin yiraq, shuningdek intayin sirlitetur; kim uni izdep bilip yételisun?.

²⁵ Men chin könglümdin danaliq we eqliy bilimni bilishke, sürüshtürüşke we izdeshke, shundaqla rezillikning exmeqlığını, exmeqlığning telwilik ikenlikini bilip yéтишке zéhnimni yighidim. ²⁶ Shuning bilen köngli tor we qiltaq, qolliri asaret bolghan ayalning ölümdin achchiq ikenlikini bayqidim; Xudani xursen qılıdighan kishi uningdin özini qachuridu, biraq gunahkar adem uningha tutulup qalidu.

²⁷ Bu bayqıghanlırimqha qara, — deydu hékmet toplighuchi — pakitlarnı bir-birige baghlap sélishturup, eqil izdidim; ²⁸ méning qelbim uni yenila izdimekte, biraq téxi tapalmidim! — Ming kishi arısida bir durus erkekniaptım — biraq shu ming kishi arısının birmu durus ayalnı tapalmidim. ²⁹ Mana körgin, méning bayqıghanlırim peqet mushu birla — Xuda ademni esli durus yaratqan; biraq ademler bolsa nurghunlıghan hitle-mikirlerni izdeydu.

Heqqaniyliq dégen heqqaniylıqtır. Bu yerde hep hejwiylik, kinayilik bilen éytılghan. Halqılıq söz «özüngni dep» — démek, heqqaniy bolmaqchi bolghan bu kishining meşiti Xudani tonush emes, peqet Xudanı berikitigila érisihish dégendifn ibareti, xalas; 15-ayette déýilgen ehwalıq qarighanda, heqqanıy we dana ademlermu peshkellikke uchrishi mumkin. Undaq ehwalda ular agahlandurulmisa, «Némishqa bu kùlpetler beshimha chüshti» dep «alaqzade bolup kétishi» mumkin.

-Bashqa bixril terjimişi we chüshenchisi: «Özungni hedidin ziyade heqqaniy körsetme; we özüngni hedidin ziyade dana körsetme. Öz-özüngni halak qilmäqchimusen?».

-Yene bashqa birnechche xil chüshenchisimu bar.

7:17 «Özungni dep hedidin ziyade rezil bolma, yaki exmeq bolma;...» — héchkim Sulaymannıng bu gépining menisini: «Rezillikning «normal» yaki «eqilge sighthi» deydiğhan derijsi bar» dep oylimisa kerek. Bu hep belkim alliqachan rezilliship ketken ademlerge qaritıp kinayilik bilen éytılghan bolushi mumkin. 15-ayettiki: «Rezillik paydılıq bolushi mumkin, rezillikmni köpeytim» dégegne qarita, Sulayman bu agahni qoshup étyidu. Rezil ademler beribir olıdı; biraq rezil ademler bundaq kinayilik gepni qobul qilsa, héch bolmigraphanda shu yol bilen ularning beshiga chüshidighan jaza téximu awup ketmeydu.

-Yene bashqa birnechche xil chüshenchisimu bar.

7:18 «...her ikkisi bilen utuqluq bolidu» — démek, Xudadin qorqidighan adem Sulaymannıng yuqırığı 16-17-ayettiki ikki agahlandurushi bilen azdurushtın qutulidu.

-Yene bashqa birnechche xil chüshenchisimu bar.

7:20 1Pad. 8:46, 47; 2Tar. 6:36; Pend. 20:9; 1Yuhu. 1:8

7:24 «intayin sirlıq» — ibranıy tilida «chongqur, chongqur» dep ipadilinidu.

7:25 Top. 1:17; 2:12

7:26 Pend. 5:3; 6:24-35; 7:6-27; 22:14

7:28 «Ming kishi arısida bir durus erkekniaptım — biraq shu ming kishi arısının birmu durus ayalnı tapalmidim» — bu bayan bizge Sulaymannıng özining kényinki hayatıning qandaq bolidighanlıqı toghruluq xewer bilen teminleydu. Uning qız-ayallar toghruluq bolghan xewiri nedin kelgen? U qandaqtu «ming ayal» bilen tonushqamnu? Tewrattiki «Padishahlar» qismidin bilimizki, uning nurghunlıghan ayal-kénizekləri bar idi we ularning tesiri bilen axırıda Xudanıng yoldılin yiraqlıship, butpereslikke aldinip ketkenidi.

«Hékmet toplichuchi»

Birnechche nesihetler

8¹ Kim dana kishige teng kéleleydu? Kim ishlarni chüshendürüşni bilidu? Kishining danaliqi chirayini nurluq qilidu, yüzining sürinini yorutidu.

2 Padishahning permanigha qulaq sélishingni dewet qilimen; bolupmu Xuda aldida ichken qesem tüpeylidin shundaq qilghin.³ Uning aldidin chiqip kétishke aldirima; yaman bir dewani qol lashta ching turma; chünki padishah némini xalisa shuni qilidu.⁴ Chünki padishahning sözi hoquqtur; kim uningha: «Özliri néme qilila?» — déyelisun?⁵ Kim padishahning permanini tutqan bolsa héch yamanlıqni körmeydu; dana kishining köngli hem peyt ni hem yolni pemliyeleydu.

6-7 Chünki herbir ish-arzuning peyti we yoli bar; insan kényki ishlarni bilmigechke, uning derd-elimi özini qattiq basidu. Kim uningha qandaq bolidighanlıqını éytalisun?

8 Héchkim öz rohiga ige bolalmas, yeni héchkimning öz rohini özide qaldurush hoquqi yoqtur; héchkimning ölüsh künini öz qolida tutush hoquqi yoqtur; shu jengdin qéchishqa ruxset yoqtur; rezillik rezillikke bérilgüchilerni qutquzman.

Bezi bihude bashqa ishlar

9 Bularning hemmisini körüp chiqtim, shundaqla quyash astida qilinghan herbir ishqa, ademning adem üstige hoquq tutqanlıqi bilen ulargha ziyan yetküzidighan mushu waqtqa köngül qoydum.

10 Shuningdek rezillerning depne qilinghanlıqını kördüm; ular eslide muqeddes jayga kirip-chiqip yüretti; ular muqeddes jaydin chiqipla, rezil ishlarni qilghan shu sheher ichide maxtilidu téxi! Bumu bimenilikturu!

11 Rezillik üstidin höküm tézdir beja keltürülmigechke, shunga insan balilirining köngli rezillikni yürgüzüşke pütünley bérilip kétidu.

12 Gunahkar yüz qétim rezillik qılıp, künlirini uzartsimu, Xudadin qorqidighanlarning ehwali ulardin yaxshi bolidu dep bilimen; chünki ular uning aldidina qorqidi.¹³ Biraq rezillerning ehwali yaxshi bolmaydu, uning künlirini sayidek tézla ötüp, künlirini uzartilmaydu, chünki u Xuda alidina qorqmaydu.

14 Yer yüzdide yürgüzülgén bir bimenilik bar; beshigha rezillerning qilghini boyiche kün chüshidighan heqqaniy ademler bar; beshigha heqqaniy ademlerning qilghini boyiche yaxshiliq chüshidighan rezil ademlermu bar. Men bu ishnimu bimenilik dédim.¹⁵ Shunga men tamashini

8:2 «bolupmu Xuda aldida ichken qesem tüpeylidin shundaq qilghin» — bu qesem padishahning Xuda aldida ichken gesimi (adil, biterep bolush üçhün) bolsa kérek; bezi alimlar, qesem puqlararningki (padishahqa sadıq bolush üçhün), dep qaraydu.

8:2 Pend. 24:21

8:3 «Uning padishahning aldidin chiqip kétishke aldirima» — bu söz belkim padishahqa qarshi chiqish, yaki uningdin razi bolmaslıq togrulug bir agahlandurush bolushi mumkin. «yaman bir dewani qollashta ching turma» — bashqa birxil terjimisi: «(padishahning) ishi sanga éghir kelsimu ada qilishni kéchiktürme».

8:5 Rim. 13:3

8:6-7 Top. 6:12

8:8 Ayup 14:5; Zeb. 39:5-6

8:9 «Bularning hemmisini körüp chiqtim,... ulargha ziyan yetküzidighan mushu waqtqa köngül qoydum» — bu ayetning bashqa birnechche xil terjimisi: «Bularning hemmisini körüp chiqtim, shundaqla quyash astida qilinghan herbir ishqa köngül qoydum; ademning adem üstige hoquq tutushining özige ziyan yetküzidighan waqtı bar» yaki «Bularning hemmisini körüp chiqtim, shundaqla quyash astida qilinghan herbir ishqa köngül qoydum; ademning adem üstige hoquq tutushining ulargha (bashqa ademlerge) ziyan yetküzidighan waqtı bar».

8:10 «...shu sheher ichide maxtilidu» — bezi qedimki köchürlümliride: «maxtilidu» dégenning ornida «untulidu» dégen söz tépildi. Biz alghan nusxa aldi-keyni sózlerge bagħliqqu deymiz.

8:12 «Gunahkar ... künlirini uzartsimu» — bezi gunahkar melum jehettin éytqanda, puli yaki bashqa amaliga tayinip, «künlirini uzartidu». Bu ewhal waqtılıq, elwette.

8:12 Zeb. 37:7-12, 18-20; Pend. 1:33; Yesh. 3:10

8:13 «...uning künlirini sayidek tézla ötüp, künlirini uzartilmaydu» — yene birxil terjimisi: «...u künlerni sayini uzartqandek uzartmaydu».

«Hékmet toplighuchi»

teriplidim; chünki insan üchün quyash astida yéyish, ichish we huzur élishtin yaxsi ish yoqtur; shundaq qilip uning emgikidin bolghan méwe Xuda teqdim qilghan quyash astidiki ömrining barlıq künrliride özige hemrah bolidu.

¹⁶⁻¹⁷ Könglümni danalıqni we yer yüzide qilinghan ishlarnı bilip yétish üchün qoyghanda, shundaqla Xuda qilghan barlıq ishlarnı körginimde shuni bayqidim: — İnsan hetta kéche-kündüz közlerlige uyquni körsetmisimu, quyash astidiki barlıq ishni bilip yételmeýdu; u uni chüshinishke qanche intilse, u shunche bilip yételmeýdu. Hetta dana kishi «Buni bilip yettim» désimu, emeliyette u uni bilip yetmeydu.

Xuda bizge dostmu, düshmenmu? — ölümge yüzlinish

9¹ Men shularning hemmisini éniqlash üchün köngül qoydum; shuni bayqidimki, meyli heqqaniy kishi yaki dana kishi bolsun, shundaqla ularning barlıq qilghanlıri Xudanıng qolididur, dep bayqidim; insan özige muhebbet yaki nepretning kélidighanlıqını héch bilmeydu. Uning aldida herqandaq ish bolushi mumkin.² Hemme ademge oxshash ishlar oxshash péti kélidu; heqqaniy we rezil kishige, méhriban kishige, pak we napak, qurbanlıq qilghuchi we qurbanlıq qilmaghuchighimu oxshash qismet bolidu; yaxshi ademge qandaq bolsa, gunahkargha shundaq bolidu; qesem ichkükchige we qesem ichishtin qorquchighimu oxshash bolidu.³ Mana hemmige oxshashla bu ishning kélidighanlıqi quyash astidiki ishlar arisida külpetlik ishtur; uning üstige, insan balılırinin köngülleri yamanlıqqa tolghan, pütün hayatida könglide telwilik turidi; andin ular ölgengerge qoshulidu.

⁴ Chünki tiriklerge qoshulghan kishi üchün bolsa ümid bar; chünki, tirik it ölgən shirdin ela.

⁵ Tirikler bolsa özlerinin ölidighanlıqını bilidu; biraq ölgənler bolsa héchnémini bilmeydu; ularning héch in'ami yene bolmaydu; ular hetta ademning ésidin kötürlülp kétidu, qayta kelmeýdu.⁶ Ularning muhebbiti, nepriti we hesetxorluqimu alliqachan yoqalghan; quyash astida qilinghan ishlarining héchqaysisidin ularning menggüge qayta nésiwisi yoqtur.

Ölümge yüzlengende qilghili bolidighan emeliy ishlar

⁷ Barghin, néningni xushallıq bilen yep, sharabingni xushxuyluq bilen ichkin; chünki Xuda alliqachan mundaq qilishingdin razi bolghan.⁸ Kiyim-kéchekliring herdaim ap'aq bolsun, xushbuy may bershingdin ketmisun..

⁹ Xuda sanga quyash astida teqsim qilghan bimene ömrüngning barlıq künrliride, yeni bimenilikte ötküzgen barlıq künrliringde, söyümlük ayaling bilen bille hayattin huzur alghin; chünki bu séning hayatingdiki nésiweng we quyash astidiki barlıq tartqan jipayingning ejridur.¹⁰ Qolung tutqanni barlıq küchüng bilen qilghin; chünki sen baridighan tehtisarada héch xizmet, meqset-pilan, bilim yaki hékmet bolmaydu.

Danalıq we tasadipiylıq

¹¹ Men zéhnimni yighip, quyash astida kördumki, musabiqide ghelibe yeltapangha bolmas, ya jengde ghelibe palwangha bolmas, ya nan dana kishige kelmes, ya bayliqlar yorutulghanlargha kelmes, ya iltipat bilimliklerge bolmas — chünki peyt we tasadipiylıq ularning hemmisigé kélidu.

8:15 Top. 2:24; 3:12, 22; 5:18; 9:7

8:16-17 «könglümni danalıqni we yer yüzide qilinghan ishlarnı bilip yétish üchün qoyghanda... emeliyette u uni bilip yetmeydu» — oqurmenler bu ikki ayetning birnechçe bashqa xil terjimilirini uchrıtishi mumkin.

9:1 «...insan özige muhebbet yaki nepretning kélidighanlıqını héch bilmeydu» — démek, «Xuda uni sóyidu yaki uningha nepretilindiu; Héch insan bilmeydu». Bezi alımlar: «insan özide (bolupmu éghir künler bésigha chüshkende) némining bolidighanlıqi, yaki muhebbet yaki nepretning bolidighanlıqını bilmeydu» dep sherh bérídu.

9:2 Zeb. 73:12-14

9:8 «Kiyim-kéchekliring herdaim ap'aq bolsun» — démek, kiyim-kéchekliring herdaim pakız bolsun.

«Hékmet toplichuchi»

¹² Berheq, insanmu öz waqtı-saitini bilmeydu; béliqlar rehimsiz torgha élinghandek, qushlar tapan-tuzaqqa ilinghandek, bulargha oxshash insan baliliri yaman bir künde tuzaqqa ilinidu, tuzaq bészigha chüshidu.

Danaliqning etiwarlanmaslıqi

¹³ Men yene quyash astida danaliqning bu misalini kördum, u méni chongqur tesirlendürdi;

¹⁴ Kichik bir sheher bar idi; uningga qarshi büyük bir padishah chíqip, uni qorshap, uningga hujum qılıdigan yoghan poteylerni qurdi. ¹⁵ Biraq sheherdin namrat bir dana kishi tépilip qaldı; u uni öz danaliqi bilen qutuldurdi; biraq keyin, héchkim bu namrat kishini ésige keltürmedi..

¹⁶ Shuning bilen men: «Danaliq kück-qudrəttin ewzel» — dédim; biraq shu namrat kishining danaliqi keyin közge ilinmaydu, uning sözliri anglanmaydu..

Danaliq, exmeqliq, gunah, telwilik

¹⁷ Dana kishining jimjitliqta éytqan sözliri exmeqler üstidin hoquq sürgüchining warqirashlıridin éniq anglinar.

¹⁸ Danaliq urush qorallırıdin ewzeldur; biraq bir gunahkar zor yaxshılıqni halak qildi.

Eqil béridighan bezi hékmetler

10¹ Xuddi ölük chiwinler ettarning etirini sésitiwétidighandek, azraqqine exmeqliq tarazida danaliq we izzet-hörmettinmu éghir toxdaydu.

² Danaliqning köngli onggha mayıl, exmeqningki solgha..

³ Exmeq kishi hetta yolda méngiwatqandimu, uning eqli kem bolghachqa, u exmeq ikenlikini hemmige ayan qildi.

⁴ Hökümdarning sanga achchiqi kelse, ornungdin istépa berme; chünki tinch-sewrıchanlıq xata-sewenliktin bolghan zor xapılıqni tinchitidu.

⁵ Quyash astida yaman bir ishni kördumki, u hökümdardin chíqqan bir xata ishtur — ⁶ exmeqler yuqırı mensepte, shuning bilen teng baylar pes orunda olтурıdu; ⁷ men qullarning atqa minglenlikini, emirlerner qullardek piyade manghanlıqını kördüm..

Turmushta uchraydighan xeterlerge danaliq kérek

⁸ Orini kolıghan kishi uningga yiqlishi mumkin; tamni buzghan kishini yilan chéqishi mumkin; ⁹ tashlarnı ýötkigen kishi tash teripidin yariliishi mumkin; otun yaridighan kishi xewpke uchraydu.

¹⁰ Palta gal bolsa, birsi tighini bilimise, paltini kückep chépishqa toghra kélédu; biraq danaliq ademni utuq-muweppeqiyetke érishtürudu.

¹¹ Yilan oynitilmay turup, yilanchini chaqsa, yilanchigha néme payda?

^{9:15} «...dana kishi tépilip qaldı; u uni öz danaliqi bilen qutuldurdi; ... keyin, héchkim bu namrat kishini ésige keltürmedi» — Elísha peyghember bilen Yeremiya peyghember buningha obdan misal bolidu («2Pad.» 6-8-bablar, «Yer.» 27:12ni körüng).

^{9:16} Pend. 21:22; 24:5; Top. 7:19

^{10:2} «Danaliqning köngli onggha mayıl» — qoralni tutup, özini qoghdash teripidur.

^{10:6} «exmeqler» — ibranı tilde «exmeqliq» dep élinghan.

^{10:7} «men qullarning atqa minglenlikini... kördüm» — Pelestinde kona zamanlarda atqa minish pejet abroyluq kishilergila mensup idi.

^{10:8} «tamni buzghan kishi...» — yaki «chitni buzghan kishi...».

^{10:8} Pend. 26:27

^{10:11} «yilanchi» — ney chélip yilanni oynatuchi adem. «yilanchini chaqsa,...» — yaki «xeqni chaqsa...».

«Hékmet toplighuchi»

Danishmenler we exmeqlerning ish-sözliri

¹² Dana kishining sözliri shepqteliktur; biraq exmeqning lewliri özini yutidu. ¹³ Sözlirining bési exmeqliq, ayighi rezil telwilkurt; ¹⁴ emma exmeq yenila gepni köpeytidu. Biraq héchkim kelgüsini bilmeydu; uningdin kénykni ishlarni kim uninggha éytalison?

¹⁵ Exmeqler japasi bilen özlirini upritidu; chünki ular hetta sheherge baridighan yolnimu bilmeydu.

Exmeq hökümdarlarining chataqliri

¹⁶ I zémin, padishahing bala bolsa, emirliring seherde ziayet ötküzse, halinggha way!

¹⁷ I zémin, padishahing mötiwerning oghli bolsa we emirliring keyp üchün emes, belki özini quwwetlesh üchün muwapiq waqtida ziayet ötküzse, bu séning bexting!

Yene hékmetler

¹⁸ Hurunluqtin öyning torusi ghulay dep qalidu; qollarning boshluqidin öydiň yamghur ötidu.

¹⁹ Ziyapet külke üchün teyyarlinar, sharab hayatni xush qilar; lékin pul hemme ishni hel qilar!

²⁰ Padishahqa lenet qilma, hetta oyungdimu tillima; hujrangdimu baylarni tillima; chünki as-mandiki bir qush awazingni taritidu, bir qanat igisi bu ishni ayan qilidu..

Birnechche emelyi nesihet

11 ¹Nanliringni sulargha ewet; köp künlerdin kényin uni qaytidin tapisen..

²Bir ülüşni yette kishige, sekkitigimu bergen; chünki yer yüzide néme yamanlıq boli-dighanlıqını bilmeysen..

³Bulutlar yamghurgha tolghan bolsa, özlerini zémin üstige boshitidu; derex shimal terepke örülse, yaki jenub terepke örülse, qaysi terepke chüshken bolsa, shu yerde qalidu.

⁴Shamalni közitidighanlar tériqchiliq qilmaydu; bulutlarga qaraydighanlar orma ormaydu.

⁵Sen shamalning yolini bilmiginingdek yaki boyida barning hamilisining ustixanlirining baliyatquda qandaq ösidighanlıqını bilmiginingdek, sen hemmini yasighuchi Xudaning qilghinini bilmeysen..

⁶Seherde uruqungni térighin, kechtimu qolungni ishtin qaldurma; chünki néme ishning, u yaki bu ishning paydiliq bolidighanlıqını we yaki her ikkisining oxhashla yaxshi bolidighanlıqını bilmeysen.

Hayat künlerini etiwarlash kérek, ixlasmen bolushi kérek!

⁷Nur shérin bolidu, aptapni körüşmu huzurluq ishtur. ⁸ Shunga birsi köp yil yashighan bolsa, bularning hemmisidin huzur alsun. Halbüki, u yene qarangghuluq künlerini éside tutsun, chünki ular köp bolidu; kelgüsidiği ishlarning hemmisi bimenilikтур!

^{10:16} Yesh. 3:3, 4; Hosh. 13:11; Am. 6:4

^{10:17} «...özini quwwetlesh üchün muwapiq waqtida ziayet ötküzse,...» – yaki, «...özini tutup muwapiq waqtida ziayet ötküzse,...». «...we emirliring keyp üchün emes... ziayet ötküzse, bu séning bexting!» – bashqa birxil terjimisi: «...we emirliring mest bolush üchün emes, belki salmaqliq bilen öz waqtida ziayet ötküzse, bu séning bexting!».

^{10:20} Mís. 22:28

^{11:1} «Nanliringni sulargha ewet... uni qaytidin tapisen» – bu ayet belkim déngiz sodisini körsitishi mumkin; tewekküchliling qanche chong bolsa, paydisimu shunche köp bolidu; gepning yene herxil köchme menilirli bolushi mumkin. Bashqa birxil terjimisi: «Néningni sular (déngizler) üstige tashla».

^{11:2} «Bir ülüşni yette kishige, sekkitigimu bergen; chünki yer yüzide néme yamanlıq bolidighanlıqını bilmeysen» – bezi alımlar, bu ayetmuda soda-tijaretni körsitidu, dep qaraydu. Shuningdek uning birnechche köchme menilirimu bolsa kérek.

^{11:2} 2Kor. 9:10

^{11:5} «shamalning yoli...» – ibraniy tilida «shamal» we «roh» bir söz bolup, Sulayman mushu ayette hamilining baliyatquda apiride bolidighanlıqi, ösidighanlıqining hemmisi Xudaning Rohi arqılıq bolidighanlıqını puritip körsitidu (Injil, «Yuh.» 3:1-8nimü köرүнг).

^{11:5} Yuh. 3:8

«Hékmet toplighuchi»

⁹ Yashliqingdin huzur al, i yigit; yashliqing künliride könglüng özüngge xushalliqni yetküzgey; könglüng xalighini boyiche we közliring körgini boyiche yürgin; biraq shuni bilginki, bularning hemmisi üçhün Xuda séni soraqqa tartidu. ¹⁰ Emdi könglüngdin gheshlikni élip tashla, téningdin yamanliqni néri qil; chünki baliliq we yashliqmu bimeniliktur.

Sözning dawami

12 ¹Emdi yaman künler bésinggha chüshmigüche, shundaqla sen: «Bulardin héch huzurum yoqtur» dégen yillar yéqinlashmigraphache yashliqingda Yaratquchingni ésingde ching tut; ² quyash, yoruqluq, ay we yultuzlar qaranghuliship, yamghurdin kényin bulutlar qaytip kelmigüche uni ésingde tutqin. ³ Shu künü «öyning közetchiliri» titrep kétidu; palwanlar égilidu, ezbüchiler azliqidin toxtap qalidu, dérizilerdin sirtqa qarap turghuchilar ghuwaliship kétidu; ⁴ kochigha qaraydighan ishikler étılıdu; tügmenning awazi pesiydu, kishiler qushlarning awazini anglisila chöchüp kétidu, «naxshichi qızlar»ning sayrashliri sus anglinidu; ⁵ kishiler égizdin qorqidu, kochilar wehimiler bar dep qorqup yürüdu; badam derixi chichekleydu; chéketke ademge yük bolidu, shindir méwisi solishidu; chünki insan menggülü makaniha kétidu we shuning bilen teng, matem tutquchilar kochida aylinip yürüdu; ⁶ kümüsh tana üzülgüche, altun chine chéqilghuche, aptuwa bulaq yénida pare-pare bolghuche, quduqtiki chaq kardin chiqquche, ⁷ topa-chang esli tupraqqa qaytqache, roh özini bergen Xudagha qaytqache — Uni ésingde tutqin!.

⁸ Bimenilik üstige bimenilik!» — deydu hékmet toplighuchi — «Bimenilik üstige bimenilik! Hemme ish bimenilik!».

Xulase

⁹ Shuningdek, hékmet toplighuchi dana bolupla qalmastin, u yene xelqqe bilim ögitetti; u oylinip, köp pend-nesihetlerni tarazightha sélip, retlep chiqtı. ¹⁰ Hékmet toplighuchi yéqimliq sözlerini té-pishqa intilgen; ushbu yézilghini bolsa durus, heqiqet sözliridin ibarettur. ¹¹ Dana kishining sözli-ri zixqa oxshaydu, ularning yighthindisi ching béktilgen mixtektr. Ular Birla Padichi teripidin bérilgendor. ¹² Uning üstige, i oglum, bulardin sirt herqandaq yézilghanlardin pexes bol; chünki köp kitablarining yézilishining ayighi yoq, shuningdek köp öginish tenni upritidu. ¹³

^{12:2} «yamghurdin kényin bulutlar qaytip kelmigüche» — yaki «yamghurdin kényin bulutlar yoqimigraphache».

^{12:3} «öyning közetchiliri» — ademning qapaqlırını, «palwanlar» — Ademning mörilirini, «ezbüchiler» — Chishlarni, «dérizilerdin qaraghuchilar» — Közlerni körsitishi mümkün. Kéyinki ayetlerdiki bir qatar oxshitishlarmu qérliliqni körsitidu.

^{12:4} «naxshichi qızlar» — qushlarni körsitish éhtimalliqi bar.

^{12:5} «chéketke ademge yük bolidu» — yaki «chéketke özini sörep mangidu». ^{12:6} «shindir méwisi» — muhebbetni qozghaydigan méwe idi. Uning «soliship ketkenlik» belkim jinisiy muhebbetning suslashqanlıqını körsitishi mümkün.

^{12:6} «quduqtiki chaq» — quduqtin su chiqridighan chaqni körsetse kérék.

— «Kümüsh tana (rishte)», «altun chine», «aptowa» we «chaqlarning tenning qaysi eza-funksiyilirini körsitidighanlıqı buningda éniq déyilmigen; biraq omumiy menisi éniqtur — bedenning herbir güzellik-qabiliyiti zawalgha yüzlinidu.

^{12:7} Yar. 2:7; 3:19; Chöл. 16:22

^{12:8} Zeb. 62:9; 144:4; Top. 1:2

^{12:9} 1Pad. 5:26

^{12:12} «...i oglum, bulardin sirt herqandaq yézilghanlardin pexes bol» — bashqa birxil terjimi: «... i oglum, bulardin agah-sawaq alghin». Biraq bizningche bu ayette Sulayman «Birla Padichi (démek, Xudadin) teripidin bérilgen» barlıq muqeddes yazmilmarni körsitidu.

«Hékmet toplighuchi»

Axırqi dewet

¹³ Biz pütün ishqqa diqqet qilayli; Xudadin qorqqin we uning emr-permanlirigha emel qilghin; chünki bu insanning toluq mejburiyitidur; ¹⁴ chünki adem qilghan herbir ish, jümlidin barliq mexpiy ishlar, yaxshi bolsun, yaman bolsun, Xuda ularning soriqini qildi..

12:13 «Biz pütün ishqqa diqqet qilayli» — yaki «Biz pütün ishni angliduq». «bu insanning toluq mejburiyitidur» — iibraniy tilida: «bu insanning barliqidur» déyilidu. Buning toluq menisi belkim: «Xudadin qorqup, uning emr-permanlirigha emel qil» — bu Xudanining insanda bolghan meqsitudur, dégendek bolushi mumkin.

12:13 Qan. 6:2; 10:12; Pend. 3:7

12:14 1Kor. 4:5; 2Kor. 5:10

Qoshumche söz

Sulaymanning «exlaqiy chüshkünlük»i

Mezkur kitabning guwahliqi boyiche (2:8) Sulayman u kitabni yazghan chaghda köp ayal-kénizeklerni öz emrige alghanidi. Uning shundaq qilghini Tewrattiki «Qan.» 17-babta padishahlar toghruluq pütülgén permanlarga mutleq xilap idi. Biz munasiwtelik aytelneri neqil keltürimiz: –

«*Sen Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan zémingga kirip uni igiligende, shundaqla uningda turghanda: «Men etrapimdiki ellerningkidek özümge bir padishah tiklimekchimen»* déseng, shu chaghda sen özünge peqet Perwerdigar Xudaying tallaydighinini tikleysen; üstüngge qérindash bolmaghan chetellikni békítmesliking kerek. Padishah bolsa özi üchün atlarni köpeytmesliki yaki atlarni köpeytimen dep xelqni Misirgha qayturmashliqi kerek; chünki Perwerdigar silerge: «Siler shu yol bilen hergiz qaytmaslıqınlar kerek» dégenidi.

Padishah köp ayallarni öz emrige almasliqi kerek; bolmisa uning köngli épip kétishi mumkin. U özi üchün altun-kümüşni köpeytmesliki kerek.

Padishahliq textige oltughinida u özi üchün Lawiy kahinlarning aldida mushu qanunni bir deptege köchürüp pütüshi kerek. Shu depter uning yénida daim bolushi we uni ömrining barliq künliride oqushi kerek; shundaq qilsa u Perwerdigar Xudasidin qorqup, mushu qanunning sözliri we belgilimilirini tutup ulargha emel qılıshni öginidi. Shundaqla uning köngli qérindashliri aldida hakawurliship ketmeydu, bu emrlerdin ong ya solgha chetnep ketmeydu we shuningdek Israil arisida uning we oghullirining padishahliq künliri köp bolidu.»

Biz bu ajayib emrlerni Tewrattiki «1Pad.» 10-11-bablarda xatirilengen Sulaymanning hayatidiki bezi terepliri bilen sélishtursaqmu bolidu. Astigha sizilghan sözlerge diqqet qilip yuqiridiki sözler bilen sélishturghaysiler.

«*Sulaymangha her yili keltürülgen altunning özi 666 Talant* (22 Tonna) idi... Sulayman padishah 200 chong siparni soqturdi we her sipargha 600 shekel altun ketti; shundaqla 300 qalqanni yapilaqlanghan altundin yasidi; herbir qalqanni yasashqa üch mina altun ishlitildi; padishah ularni «Liwan ormini sariyi»gha ésip qoydi.

Padishah pil chishliridin chong bir textni yasap, uni tawlanghan altun bilen qaplatti...

Sulayman padishahnинг barliq jam-piyaliliri altundin yasalghan; «*Liwan Ormini Sarayı*»diki barliq qacha-quchilar tawlanghan altundin yasalghan; ularning héchqaysisi kümüshtin yasalmighan; Sulaymanning künliride kümüşh héchnémige erzimeyti. Chünki padishahqa qarashlıq déngizda yüridihan, Hiramning kémilirige qoshulup «*Tarshish kémex*» etritimu bar idi; «*Tarshish kémex*» etriti üch yilda bir qétim kélip altun-kümüşh, pil chishliri, maymunlar we tozlarını ekéletti.

Sulayman padishah yer yüzdiki barliq padishahlardin bayliqta we danaliqta üstün idi. Xuda Sulaymanning könglige salghan danaliqni anglash üchün yer yüzdikiler hemmisi uning bilen didarlishish arzusi bilen kéletti. Kelgenlerning hemmisi öz sowghitini élip kéletti; ular kümüşh qacha-quchilar, altun qacha-quchilar, kiyim-kéchekler, dubulgha-sawutlar, tétilqular, atlar we qéchirlarni élip kéletti. Ular her yili belgilik miqdarda shundaq qilatti.

We Sulayman jeng harwiliri we atliq eskerlerni yighthi; uning 1400 jeng harwisi, 12000 atliq eskiri bar idi; u ularni «jeng harwisi sheherliri»ge we özi turidighan Yérusalémgha orunlashturdi.

Padishah Yérusalémda kümüşni tashtek köp qildi...

«Hékmet toplighuchi»

Sulayman alghan atlar Misirdin we Kuwedin idi; padishahning tijaretciliri ularni kuwedin békülgan bahada alatti. Misirdin élip kelgen bir jeng harwisining bahasi 600 kümüş tengge, her at bolsa 150 tengge idi; we ular yene Hittiylarning padishahlari hem Suriye padishahlari üchünmu oxhash bahada élip chiqti....

(Töwendiki ayetlerde xatirilengen hemme ishlar «Qanun sherhi»diki emrlerge xilap)

(11-bab) «Lékin Sulayman padishahning köngli Pirewnning qizidin bashqa köp chetellik ayallargha, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Édomiy, Zidoni, Hittiylarning chüshkenidi. Perwerdigar eslide mushu eller toghruluq Israillargha: «Ularning qizlirini izdep barmanglar, we ularni silerningkilerge kirgüzmenglar; chünki ular choqum köngülliringlarni öz mebudliriga azduridu» dep agahlandurghan. Biraq Sulaymanning köngli del shulargha baghlandi. Uning yette yüz ayali, yeni xanishi we üch yüz kéniziki bar idi; uning ayalliri uning könglini azdurup buruwetkenidi.

Shundaq boldiki, Sulayman yashanghanda, uning ayalliri uning könglini bashqa ilahlargha azdurup buruwetti; shuning üchün uning köngli atisi Dawutningkidek Perwerdigar Xudasigha mutleq sadiq bolmida.

Shunga Sulayman Zidoniylarning mebudi Ashtarotni, Ammoniyarning yirginchlik mebudi Milkomni izdidi; shuning bilen Sulayman Perwerdigarning neziride rezillik qildi; u atisi Dawuttek Perwerdigargha izchilliq bilen egeshmidı.

Andin Sulayman Yérusalém aldidiki édirliqtı Moabiyarning yirginchlik mebudi Kémosh hem Ammoniyarning yirginchlik mebudi Milkom üchün bir «yuqırı jay»ni yasidi; shuningdek özining mebudliriga xushbuy yaqidighan we qurbanlıq qılıdighan herbir yat ellik ayali üchünmu u shundaq qıldı. Shunga Perwerdigar Sulaymandin renjidi; gerche U uningha ikki qétim körüngen bolsimu, we uningha del mushu ish toghruluq, yeni bashqa ilahlarni izdimeslikini tapilighan bolsimu, uning köngli Israilning Xudasi Perwerdigardin aynip ketti; u Perwerdigarning tapilighiniga emel qilmidi....».

Sulaymanning bu «téyilip kétishi» ademni heqiqiy ejebblendürigidighan bir hadise we hemmimiz uningdin chongqur sawaq-agah élishimizgha toghra kélédi. Tewrattiki «Pendnesihetler» (muellipi Sulayman, elwette) dégen ulugh yazmısida bizge del «**Perwerdigardin qorquş danalıqning bashlinishidur**» dep éytqan kishi özi Perwerdigardin qorqushtın tezdi. Bu ish hemmimizge Yeremiya peyghemberning «**Qelb hemmidin aldamchi we uning dawasi yoqtur. Kimmu uni chüshinelişun!?**» dégen ötkür sözlirini qaytidin eslitidu. Yer yüzidiki eng dana kishi Xudadin qorqushtın tezgen bolsa, u shu haman éniq közqarashliridin hemde Xudanıng wehiylirige bolghan chüshinishliridin mehrum bolidu, dep qaraymiz. Uningha esli nahayiti éniq bolghan ishlar emdi müjmel we xire köründü; esli uni üzlüksiz shad-xuram qılıdighan wehiyler emdi uningha chüshiniksiz bolidu. Derweqe adem Xudanıng yénidin ézip ketse, exmiqanilik kallisigha kirishke bashlaydu, dégen prinsip bar. Sulayman mezkur kitabni téyilip ketkenning deslepki mezgilide yazghan dep qaraymiz; uning üstige, uning téyilip kétishide eng ejellik amil uning butlargha choqunghan yat ayallargha we kénizeklere baglinishidin ibaret dep ishinimiz (2:8 we 7:25-28ni körüng). Sulayman exlaqiy chüshkünlükke chongqur pétip ketken künliride bolsa, ademlerni Xudadin qorquşqa dewet qılıdighan bundaq kitabni yazalmışghan bolatti.

Hemmimizni Sulaymanningkidek chüshkünlükten saqlaydighan addiy bir tedbir — herküni Xudanıng sözini, yeni Muqeddes Kitabtin bir qisimni (öz tilida, elwette) oqup uning üstide azraq oylinish (yuqırıda, «Qan.» 17:19ni körüng).

«Hékmet toplighuchi»

«Hékmet toplighuchi» dégen kitabning samawiy wehiylirige we uningdiki ebedil'ebedge baghliq telimlerdin emes, belki yazghuchining tejribilirige asaslinip, «**quyash astida**» «**insanning hayat künliride**» bolghan ishlirigha asasen yézilghanlıqining heyran qalarılıqı yoq. Biraq tekrarlaymizki, kitab bizge paydiliq bolsun üçhün Xudanıng iradisi boyiche yézilghan, shunglashqa kénykini peyghemberlerning wehiyliri bilen bille Muqeddes Kitabning yazmiliri qatarıgha kirgüzülgén, dep ishinimiz (bu heqté, Sulaymannıng muhebbet toghruluq yazghan «Küylerning küyi» dégen kitab toghrisidiki «qoshumche söz»imiznmu körüng).

Kitabtiki bezi bayanlar we «yérim soallar»ni («Kim bilidu...?» dégendek soallar) Tewrattiki peyghemberlerning qisimlirida yaki Injil qisimlirida tépilghan jawablar bilen yandash qilip sélishturushimiz paydiliq boldiu. Biz shuni yene ýitimizki, bu bayanlarning bezi jawabliri Muqeddes Kitabning bashqa yerliridin teminlensun dep qesten qilinghanidi, dep qaraymiz.

Misallarning köpinchiside, oqurmenlerning sélishturushi üçhün, «Hékmet toplighuchi»diki ayetlerni bashqa ayetlerge töwendikidek yandash qilimiz: —

(1) «Top.» 1:3 «**Bir dewr ötidu, yene bir dewr kéliodu; biraq yer-zémin menggüge dawam qilidu.**»

Injil, «Weh.» 20:11 «**Uningdin kényin, chong bir aq text we uningda olturghuchini kördüm. Asman bilen zémin uning yüzidin qéchip,... ghayib boldi.**»

«Weh.» 21:1 «**Andin, yéngi asman we yéngi zéminni kördüm, chünki burunqi asman we zémin ghayib bolghanidi.**»

(2) «Top.» 1:7, 8 «**Barlıq deryalar déngizgha qarap aqidu, biraq déngiz tolmaydu; Deryalar qaysi jaygha aqqan bolsa, Ular yene shu yerge qaytidu.barlıq ishlar japaghä tolghandur; Uni éytip tügetküchi adem yoqtur; Köz körüshtin, Qulaq anglashtin hergiz toymaydu.**»

Bu ayetlerge qarighanda, bu dunyada yaki u dunyadimu héchqandaq heqiqiy, daimliq shadlıq yoqtur. Lékin: —

Dawut «Zebur» 16:11de: «**Sen manga hayat yolını körsitesen;**

Huzurunda tolup tashqan shad-xuramliq bardur;

Ong qolundu mengülük behre-lezzetlermu bardur» deydu.

Injil «Yuh.» 15:11, 16:22: «**Méning xushallıqım silerde bolsun we shuningdek xushallıqlıqlar tolup tashsun dep, men bularnı silerge ýettim... Men siler bilen qayta körüşimən, qelbinglar shadlinidu we shadlıqlıqları héchkim silerdin tartıwalalmaydu.**»

«Yesh.» 64:4 we oxhashla Injil, «1Kor.» 2:9) «**Özini söygenlerge Xudanıng teyyarlıghanlırı**

**Del héchqandaq köz körmigen,
Héchqandaq qulaq anglimaghan,
Héchqandaq köngül oylap baqmighan nersilerdur».**

(3) «Top.» 1:9, 10 «**Bolghan ishlar yene bolidighan ishlardur;**

Qilghan ishlar yene qilinidu; quyash astida héchqandaq yéngiliq yoqtur.

«Manı, bu yéngi ish» dégili bolidighan ish barmu?

U beribir bizdin burunqi dewrlerde alliqachan bolghandur».

«Hékmet toplighuchi»

«Yes..» 43:19 «**Chünki mana Men yéngi bir ish qilimen; U hazırla barlıqqa kélédi;siler uni körmey qalamsiler?!**
Men hetta dalalardimu yol achimen,
Chöl-bayawanda deryalarnı barlıqqa keltürimen!»

«Yer..» 31:22 «**Perwerdigar yer yüzide yéngi bir ish yaritidu; ayal kishi baturning etrapida yépiship xewer alidu**» (belkim Mesihning pak qız Meryemde hamile bolushi toghrisidiki besharet bolushi mumkin).

Injil, «2Kor..» 17:5 «**Shuning bilen birsi Mesihde bolsa, u yéngi bir yaritilghuchidur! Kona ishlar ötüp, mana, hemme ish yéngi boldil!».**

(4) «Top..» 1:11 «**Burunqi ishlar hazir héch eslenmeydu;**
We kelgüsíde bolidighan ishlarmu ulardin kényin yashaydighanlarning ésige héch kelmeydu».

Injil, «2Kor..» 5:1) «**Chünki bu zémingha tewe öyimiz, yeni bu chédirimiz bolghan ten yoqitsa, Xuda teripidin bolghan, insan qoli bilen yasalmighan bir öy, yeni asmanlarda ebediy bir makanimiz bardur dep bilimiz».**

«2Kor..» 5:10: — «**Chünki tende qilghan emellirimizni, yaxshılıq bolsun, yamanlıq bolsun, herbirimizge (ishengüchlerge) qayturulushi üçhün Mesihning soraq texti aldida (kelgüsíde) hazır bolushimiz lazım».**

(5) «Top..» 1:15 «**Egrini tüz qilghili bolmas;**
Kemni toluq dep sanighili bolmas».
«Yes..» 40:4 «**Barlıq jilghilar kötürlülidu,**
Barlıq tagħ-döngler pes qilinidu;
Egri-toqaylar tüzlinidu,
Ongghul-dongghul yerler tekshilinidu».

«Yes..» 16:42nimu körung.

Injil, «1Kor..» 6:9-11) «**Heqqaniysiz kishilerning Xudaning padishahliqiga warisliq qilalmaydighanlıqını bilmemsiler?** Aldinip ketmenglər! Buzuqluq qilghuchilar, butperesler, zina qilghuchilar, bechchiwazlar, bashqa erler bilen buzuqluq qilghuchilar, oghrilar, nepsaniyetchiler, haraqkeshler, töhmetxorlar yaki aldamchi-kazzaplar Xudaning padishahliqiga warisliq qilalmaydu; bezinglar bolsanglar shundaq bolghansiler; emma siler Reb Eysa Mesihning namida we Xudayimizning Rohi bilen yuyuldunglar, pak-muqeddes qilindinglar, heqqaniy qilindinglar».

Dawut «Zebur» 23:1 «**Perwerdigar méni baqquchi padichimdu,**
Mohtaj emesmen héchnersigel!» deydu.

(6) «Top..» 2:12 «**Andin zéhnimni yighip uni danaliqqa, telwilik we exmiqanilikke qarashqa qoydum; chünki padishahtin kényin turidighan adem néme qilalaydu — qilsimu alliqachan qilinghan ishlardin ibaret bolidu, xalas!»**

Injil, «Yuh..», 14:12 (Mesihning sözi) «**Berheq, berheq, Men silerge shuni éytip qoyayki, Manga ishengen kishi Méning qiliwatqan emellirimni qilalaydu; we bulardinmu téximu ulugh emellerni qilidu, chünki Men Atining yénigha qaytip kétimen».**

Injil, «Weh..», 21:5 «**Bu chaghda, textte Olturghuchi: «Mana, hemmini yéngi qilimen!» — dédi»**

«Hékmet toplichuchi»

(7) «Top.» 17:2 «Men hayatqa öch boldum; chünki quyash astida qilinghan ishlar manga éghir kéletti; hemmisi bimenilik we shamalni qoghligandek ishtur.»

Zebur, 63:3 «Özgermes muhebbiting hayattinmu ezizdür;

Lewlirim Séni medhiyileydül»

Injil, «Yuh.», 10:10 (Eysa dédi) «Men bolsam ularni hayatliqqa érishsun we u hayatlıqi mol bolsun dep keldim.»

(8) «Top.» 3:19-21 «Chünki insan balilirining beshigha kéléidighini haywanlарghimu kéléidu, ularning köridighini oxshash bolidu. Ulardin aldinqisi qandaq olgen bolsa, kénykisimu shundaq ölidu, ularda oxshashla birla nepes bardur. Insanning haywanlardin héch artuqchiliqi yoq; chünki hemme ish bimeniliktur. Ularning hemmisi bir jaygha baridu; hemmisi topa-changdin chiqqan, hemmisi topa-changgha qaytidu.

Kim adem balilirining rohini bilidu? Uyuqirigha chiqamdu, buni kim bilidu? Haywanlarning rohi, u yer téigige chüshemdu, kim bilidu?».

Injil «2Kor.» 5:8 «Biz yureklik bolup, shuningdek tendin néri bolup Reb bilen bille bir makanda (u dunyada) bolushqa téiximu xursemiz».

«Ibr.» 9:27 «**Hemme ademning bir qétim ölüshi we ölgendin kényin soraqqa tartilishi békitilgen...»**

(9) «Top.» 12:6 «Chünki insanning ömrinde, yeni uning sayidek tézla ötidighan menisiz ömriddiki barlıq künsliride uningha némining paydılıq ikenlikini kim bilsun? Chünki insangha u ketkendin kényin quyash astida néme ishning bolidighanlıqını kim dep bérelisun?»

Tewrat «Mik.» 6:8 «I insan, U sanga néme ishning yaxshi ikenlikini körsetken, berheq, Perwerdigar sendin néme telep qilghanlıqını körsetken –

Adaletni yürgüzüş,

Méhribanlıqni soyüş,

Sénинг Xudaying bilen bille kemterlik bilen méngishtin bashqa yene néme ishing bolsun?»

Injil «Luqa» 6:23 «Shu künü (silerning Xudanıng yolda heqiqeten manghanlıqlıqlar ispatlanganda) shadlinip tentene qılıp sekrengler. Chünki mana, ershte bolghan in'aminglar zordur...!»

(10) «Top.» 7:16, 17 «Özüngni dep heddidin ziyade heqqaniy bolma; we özüngni dep heddidin ziyade dana bolma; öz-özüngni alaqzade qılmaqchimusen? Özüngni dep heddidin ziyade rezil bolma, yaki exmeg bolma; öz ejiling toshmay turup ölmekchimusen?» (buningha qoyulghan izahatımıznı körüng hem töwendiki ayetler bilenmu sélishturung).

Injil «Yuh.» 8:34 «Eysa ulargha jawab béríp: — Berheq, berheq, Men silerge shuni éytip qoyayki, gunah sadır qilghan kishi gunahning qulidur».

Injil «Mat.» 5:20 «Chünki Men silerge shuni éytip qoyayki, heqqaniyliqinglar Tewrat ustazlırı we perisiylernenqidin ashmisa, ersh padishahlıqıha héchqachan kirelmeyisiler».

Injil, «Rim.» 14:17 «Chünki Xudanıng padishahlıqı yémek-ichmekte emes, belki Muqeddes Rohta bolghan heqqaniyliq, inaqliq-xatirjemlik we shadlıqtıdur».

(11) «Top.» 7:20 «Berheq, yer yüzide daim méhribanlıq yürgüzidighan, gunah sadır qilmaydighan heqqaniy adem yoqtur».

«Yesh.» 53:9-11 (Mesih toghruluq besharet) «**Kishiler Uni reziller bilen ortaq bir görge békitken bolsimu,**

Lékin U ölümide bir bay bilen bille boldı,

«Hékmet toplighuchi»

Chünki U héchqachan zorawanliq qilip baqmighan,
Uning aghzidin birer éghizmu hyle-mikirlik söz tépilməs.

Biraq Uni ézishni layiq körgen Perwerdigardur;
U Uni azabqa chömüldürgüzdi.

Gerche U Öz jénini gunahni yuyidighan qurbanlıq qilghan bolsimu,
Lékin U Özining uruq-ewladlirini choqum körüp turidu,
Shundaqla Uning körnidighan künliri uzartılıdu;

We Perwerdigarning köngüldikiliri Uning qolida bolup rawaj tépip emelge ashurulidu.
U Özi tartqan japaning méwisiini körüp memnun bolidu;

Heqqaniy Bolghuchi Méning qulum Özining bilimliri bilen nurghun kishilerge heqqaniyliqni yetküzüdu.

Chünki U ularning qebihliklirini Özige yükliwalidu...»

Injin, «Ibr.» 4:15 «Chünki bizge teyinlenen Bash Kahinimiz ajizliqlirimizha hésdashliq qilmighuchi emes, belki bizge oxshash herxil azdurush-sinaqlargha duch kelgen, lékin gunah sadır qilip baqmighuchidur».

(12) «Top.» 28:7 «(Méning qelbim buni yenila izdimekte, biraq téxi tapalmidim!) — ming kishi arisida bir durus erkekni taptim — biraq shu ming kishi arisidin birmu durus ayalni tapalmidim».

Sulayman özige: «Méni könglüngge möhürdek,

Bilikingge möhürdek békitkeysen;

Chünki muhebbet ölümdekküchüktür;

Muhebbetning qizghinishi tehtisaradek rehimsizdur;

Uningdin chiqqan ot uchqunliri,

— Yahning dehshetlik bir yalqunidur» dégen söyümlüki «Shulamit»ni untup qalghan oxshaydu («Küy» 8:6).

Injin, «Luqa», 1:26-28 «... Perishte Jebrail Xuda teripidin Galiliye ölkisidiki Nasaret dégen bir sheherge, pak qız Meryemning qéshiga ewetildi...

Jebrail uning aldigha kirip uningha:

— Salam sanga, ey shepqtke tuyesser bolghan qız! Perwerdigar sanga yardur! — dédi».

«Luqa», 8:2-3 «Uning bilen bille barghanlardın yene yaman rohlar din we aghriq-silaqlardin saqaytilghan bezi ayallarmu bar idi; ularning arisida özidin yette jin heydep chiqirilghan Meryem (Magdalliq dep atalghan), Hérod xanning saray ghojidari Xuzanıng ayali Yoanna, Suzanna we bashqa nurghun ayallarmu bar idi. Bular öz mal-mülükli bilen Eysa we uning muxlisirining hajetliridin chiqatti».

(13) «Top.» 8:8 «Héchkim öz rohığa ige bolalmas, yeni héchkimning öz rohini özide qaldurush hoquqi yoqtur; héchkimning ölüsh künini öz qolida tutush hoquqi yoqtur; shu jengdin qéchishqa ruxset yoqtur; rezillikke bérilgüchilerni qutquzmas».

Injin «Yuh.» 10:17-18, (Eysa Mesih deydu) «Ata Méni shu sewebtin söyiduki, Men jénimni qayturuwélishim üçhün uni pida qilimen. Jénimni héchkim Mendin alalmaydu, Men uni Öz ixtiyarım bilen pida qilimen. Men uni pida qılışqa hoquqluqmen we shundaqla uni qayturuwélishqimu hoquqluqmen; bu emrni Atamdin tapshuruwalghanmen».

«Mat.» 27:50 «Eysa qattiq awaz bilen yene bir warqiridi-de, rohini qoyuwetti».

«Luqa», 23:46 «Eysa qattiq awaz bilen nida qilghandin kényin: — I Atal Rohimni qolunggha tapshurdum, — dédi-de, tiniqi toxtap, jan üzdi».

«Hékmet toplichuchi»

(14) «Top.» 5:9, 10 «Tirikler bolsa özlirining ölidighanlıqını biliğu; biraq ölgənler bolsa héchnemini bilmeydu; ularning héch in'ami yene bolmaydu; ular hetta ademning ésidin kötürlüп kétip qayta kelmeydu ...qolung tutqanni barlıq Küchüng bilen qilghin; chünki sen baridighan tehtisarada héch xizmet, meqset-pilan, bilim yaki hékmet bolmaydu».

Dawut, Zebur, 16:9-11 «Shunga méning qelbim xushallandi,

Méning rohim téximu kötürüldi,

Méning ténim aman-ésenlikke turidi;

Chünki jénimni tehtisarada qaldurmaysen,

Shundaqla Séning Muqeddes Bolghuchingha (Séning Mesihingge, démekchi) chiriklishishlerni körgüzmeysen.

Sen manga hayat yolini körsitisen;

Huzurunda tolup tashqan shad-xuramliq bardur;

Ong qolungda menggülüк behre-lezzetlermu bardur»

Injil «Yuh.» 5:28-29 «Buningha teejjüp qilmanglar; chünki barlıq görde yatqanlar Uning awazini angloydighan waqtı kéliđu we ular shuan yerlikliridin chiqishidu, yaxshılıq qilghanlar bolsa hayatqa tirilidu, yamanlıq qilghanlar soraqqa tartılışqa tirilidu».

(15) «Top.» 12:9 «Berheq, insanmu öz waqtı-saitini bilmeydu!».

Injil «Yuh.» 17:1 «Eysa bu sözlerni qilghandin kényin, közlerini ershke tikip, mundaq dua qildi:

— I Ata, waqt-saet ýetip keldi; Sen Oglunggħha shan-sherep keltürgeyzen; buning bilen Oglungmu Sanga shan-sherep keltüridu».

(16) «Top.» 19:10 «Pul hemme ishni hel qilar!» (hejwiy, kinayilik gep, elwette).

Injil «Mat.» 28:6-33 «Daladiki néluperlerning qandaq ösidighanlıqığha qarap bēqinglar! Ular emgekmu qilmaydu, chaq égirmeydu; lékin silerge shuni éytayki, hetta Sulayman toluq shan-sherepte turghandim u ningen kiyinishi niluperlerning bir güllichilikmu yoq idi...

Shunga «néme yeymiz», «néme ichimiz», «néme kiyimiz?» dep ghem qilmanglar. Chünki yat eldikiler mana shundaq hemme nersige intilidu, emma ershtiki Atanglar silerning bu hemme nersilerge mohtajiqinglarni biliğu; shundaq iken, hemmidin awwal Xudanıng padishahlıqi we heqqaniyılıqığha intilinglar. U chaghda, bularning hemmisi silerge qoshulup nésip bolidu».

Injil «1Tim.» 6:17 «Bu zamanda bay bolghanlарha meghrurlanmaslıqni, tayanghusız ötkünchi baylıqqa emes, belki biz behrimen bolushqa hemmini bizge séxiylıq bilen tolup tashqan halda teminligüči Xudagħha tayinip ümid bagħlashni tapilighin».

Bezi achqucluq bayanlar

Töwende biz achqucluq bezi bayanlar üstide qisqiche toxtilimiz. Oqurmenler bu bayanlarnı özige mas kéléđighan toluq xulasılırıge keltürse, ular uningdin köp heqiqetlerni achalaydighan bolidu. Biraq muellip (gerche u «Hékmet Toplichuchi» bolsimu) özi shu bayanlirini shu xulasılırıge keltürmeydu. U oqurmenlerni «hawada leylitip», chongqur oylandurush üçhün belkim qesten shundaq qilghan bolushi mumkin.

(1-bayan) 3:11 «U herbir ishning waqtı kelgende güzel bolidighanlıqını békitken; U yene menggülüknı insanlarning könglige salghanidi; shunga, insan Xudanıng öz hayatığha bashtin axirghiche némini békitkenlikini bilip yetmestur». Bu intayin öktür bir söz. Insanning öz

«Hékmet toplighuchi»

mewjudiyitidin hés qilghan qanaetsizlikи we etrapidiki dunyani chüshinishige bolghan chekler emeliyette Xudadin kelgen; Uning bu ishtiki meqsiti bolsa, insan Özini izdishi üchündur. 1600 yil ilgiri, Mesihiy tepekkurchi Awghustin bu heqiqetni «I Xuda, Sen bizni özüng üchün yaratqansen; shunga könglimiz Sende aram tapmighuche héch aram tapmaydu» dep ipadiligen. Xuddi Injilda «Rim.» 8:19-21de, Sulaymanning munu sözlirini rosul Pawlus neqil keltürgendek: «**Chünki pütkül kainat Xudanıng perzentlirining ayan qilinishini intizarlıq bilen kütmekte. Chünki yaritilghan kainat Xudanıng leniti astida qélip, bimenilikke chöktürüldi. Bu, kainatning öz ixtiyari bilen emes, belki uni Chöktürgüchining iradisi bilen boldi we shundaq ümidi bilen boldiki, kainat özimu chirishtin bolghan qulluqidin qutquzulup, Xudanıng perzentlirige béghishlinidighan shan-sherepe tewe bolghan hörlükke érishtürülüshtin ibaret idi.**».

(2-bayan) 3:14-15 «Xudanıng qilghanlirining hemmisi bolsa, menggülüк bolidu, dep bilimen; uningga héchnersini qoshushqa we uningdin héchnersini éliwétishke bolmaydu; Xudanıng ularni qilghanlirining sewebi insanni Özidin eymindürüşhtur. Hazır bolghanliri ötkendimu bolghandur; kelgüside bolidighan ish alliqachan bolghandur; Xuda ötken ishlarnı soraydu».

Adem menggülüк ehmiyetni izdigen bolsa, hemde héchqandaq ehmiyet «quyash astida» tépilmighan bolsa, undaqta 14-ayettiki heqiqetke qarap, shundaq ademning ehwalini chüshensek, shundaq ademning könglide «Xuda qilghan» bir ish bar, dep chüshinishimiz kérek. Bundaq oy-xulase ademni nijat yoligha kirgüzeleydu: 15-ayet bolsa, Xudanıng soraqqa tartidighanlıqını körsitudu. Gerche ademler «ötken ishlarnı»ni untusimu, Xuda «ötken ishlarnı soraydu». Meyli u Xudani étirap qilsun, qilmisun, bu soraq her ademning wijdanigha bérüp taqilidu; chünki herbir ademning wijdani, bolupmu öz gunahi aldida, uning «özidin yuqırı bir Zat»qa heqiqiy jawabkarlıqining mewjut ikenlikini sözsiz körsitudu. Shuningdek eger ölümdin keyin soal-soraq bolidighan bolsa, undaqta adem peqet «tehtisaradiki bir kölenggü»la bolmaydu; insanning qiyamet künide tirildürülüshi muqerrer. Mushundaq xulasige kelgen bir oqurmen Muqeddes Kitabtiki bashqa qisimlardin özining qalghan soallirigha jawab tapalaydu, elwette.

(3-bayan) axirqi xulase: 12:13-14 «**Biz pütün ishqa diqqet qilaylı; Xudadin qorqqın we uning emr-permanlırıgha emel qilghın; chünki bu insanning toluq mejburiyitidur; chünki adem qilghan herbir ish, jümlidin barlıq mexpiy ishlar, yaxşı bolsun yaman bolsun, Xuda ularning sorıqını qılıdu.**»

Bu bayan «Hékmet Toplighuchi»ning oqurmenni oylandurush üchün qesten bezi heqiqetlerni otturigha qoymaghanlıqını körsetse kérek. Bu ayetlerni derweqe «hazırkı zaman kishiliri» üchün xush xewer déyishke bolidu; gerche «Hékmet toplighuchi» «**Hemme ish bimeniliktr**» dégen bolsimu, mezkur ayetler eksiche hemme ishning ehmiyiti bar dep körsitudu. Chünki herbir ishning (mexpiy, yoshrurun yaki ochuq, yaxşı yaki yaman bolsun), Xudagha bolghan muhimiliqi bar — bolmisa U némisqqa «**adem qilghan herbir ishning sorıqını**» qilsun? Hayatning ehmiyiti bardur — biraq uni peqet tirik Xudanıng dostluqida bolush bilen tapqili bolidu.